

-VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

СВІСЛБНО — ПОЛІТИЧНИЙ МІСАЧНИК

З М І С Т

Б. Романенчук — Про „слово до українців”	1
Борис Бистрицький — Хай буде вічна слава героям України	4
** — Коротко з широкого світу	5
Богдан Коринт — У діленому і поділеному світі	7
Д-р Михайло Кушнір — Ревізіоністи	9
Іполіт Талан — У розмовах з совєтськими філософами	13
** — Ярослав Стецько в Парижі, Мадриді і Бонні	15
В. Щербій — Голгота	16
** — Комунікат СУСТА	24
В. Нестерчук — Москва в наступі	25
Петро Кізко — Пацюки	28
** — Комунікат Центральної Управи СУМ	30
Ікер — Квас — нова зброя	31
** — Ухвала на політичній нараді ОВФ в Чикаго	31
** — Резолюції віча в Ньюарку	32
** — Резолюції віча в Нью Йорку	32

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

КОЛЯДА НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД 1963

БОФАЛО, Н. Й.

По \$ 2.00 — Л. Шавчинич, Д. Гілецький, М. Смігельський, П. Осахло, О. Смиричинський, Ф. Райца, Маручканич, М. Смух, І. Капраль, В. Махух, І. Ляхновський, А. Кравчук, Ф. Наливайко, П. Нижник, А. Швець, М. Вітровий, Г. Сукмановський, П. Хировський, М. Косць.

По \$ 1.00 — В. Дусанівський, Кострицький, Є. Гулак, Бумбар, М. Мартинюк, І. Парпюк.

Збіркова листа ч. 435. Збірщик В. Вільчинський.

По \$ 5.00 — М. Мандзій, М. Влендоногий, Г. Круцько, Е. Огородник, Г. Собейко, І. Щерба.

Збіркова листа ч. 436. Збірщик В. Вільчинський.

По \$ 10.00 — П. Перцак.

По \$ 5.00 — В. Вільчинський, М. Кавалір, С. Кокотайло, Д. Дячишин, І. Сало, І. Гузар, М. Тушницький, М. Барницький.

По \$ 2.00 — П. Володка, М. Перейма, І. Савчук, А. Гюлак.

По \$ 1.00 — І. Кравец, М. Ливицький, М. Гайдичук, К. Четків, І. Капраль.

По \$ 0.50 — А. Гулаків.

Збіркова листа ч. 437. Збірщик Д. Крупа.

По \$ 100.00 — СУМА ім. Лесі Українки, Бофало.

По \$ 10.00 — Д-р І. Мосійчук.

По \$ 5.00 — В. Захарченко, М. Юрків.

По \$ 4.00 — П. Пугач.

По \$ 2.00 — П. Шивчишин, І. Гайдик, В. Уляк.

Збіркова листа ч. 438. Збірщик М. Юрків.

По \$ 100.00 Укр. Дім „Дніпро”.

По \$ 10.00 — В. Мороз.

По \$ 5.00 — Д. Крупа, О. Паліш, А. Питришин, П. Плотиця, О. Зелінський, Т. Михаськів, Г. Костів.

По \$ 4.00 — М. Несторук.

По \$ 3.00 — Ю. Щербак, О. Вілоголовський, З. Сташків, Г. Воробель.

По \$ 2.00 — Ф. Небор, М. Захарків, М. Пастух, В. Глухий, О. Магух, Т. Пришляк, А. Мороз.

Збіркова листа ч. 439. Збірщик Д. Потоцький.

По \$ 1.00 — В. Мітриньга.

Збіркова листа ч. 440. Збірщики: С. Дашкевич і Д. Потоцький.

По \$ 10.00 — Г. Василюшин, М. Гало.

По \$ 5.00 — Я. Піщак, І. Голобут, Ф. Павлів, П. Моцяк, А. Потоцький, В. Пристайко, С. Дашкевич, Волф, М. Стапків, П. Василюшин.

По \$ 3.00 — К. Гирига, В. Коцан, Д. Гошовський, В. Войко, В. Костишин, Д-р Дмитрук, Родина Тимчуків.

По \$ 2.00 — А. Турбак, С. Паславський, Г. Масій, С. Жовнір, М. Іванів, М. Осташук, О. Залецький, Я. Слободинський, М. Артимович, М. Мохнач, Й. Коростинський, І. Мураль.

По \$ 1.00 — Д. Макаруч, К. Гладкий, Й. Чайковський, А. Скрипка, Г. Різун.

По \$ 0.15 — Л. Василюшин.

Збіркова листа ч. 441. Збірщик М. Мандзій.

По \$ 10.00 — І. Романишин.

По \$ 5.00 — Д. Ільківський, М. Хутко, П. Хома.

По \$ 3.00 — С. Гриндек, А. Дроздовський.

По \$ 2.00 — С. Жуковський, Й. Бучинський, К. Наосядло, Леськів, В. Ю. Осадца.

По \$ 1.00 — А. Остапчук, Савчук, І. Новадлий.

Збіркова листа ч. 443. Збірщик В. Глухий.

По \$ 10.00 — Д. Дорощак.

По \$ 5.00 — Р. Войчак, Голдзер, М. Бурак, М. Збунтований.

По \$ 3.00 — Й. Коростинський, М. Лоза.

По \$ 2.00 — М. Бурий, В. Скубич, Т. Ставничий.

По \$ 1.00 — Дзуба.

Збіркова листа ч. 444. Збірщик В. Глухий.

По \$ 20.00 — Д-р Н. Процик.

По \$ 8.00 — П. Білецький.

По \$ 7.00 — І. Чмола.

По \$ 6.00 — С. Квасницький.

По \$ 5.00 — В. Щавінський, З. Б. Саган, Ю. Вурда, Понамаренко, І. Купчак, В. Федорак, М. Палцан, Салдит, Тарабан, В. Петрівський, М. Гірчак.

По \$ 3.00 — І. Регула, К. Панасевич, В. Кусий, С. Волениць, М. Осадчук.

По \$ 2.00 — І. Щерба, М. Козаревич, Вавалевський, О. Воронин, Фарима, В. Буцера, І. Шумський, Т. Чмола, Р. Турик, П. Турик, Валух, Г. Сарахман, М. Агифонов, В. Пашківський, Ю. Лаврівський, Л. Лисак, М. Медвідь, З. Сташків, В. Тривяк.

По \$ 1.00 — В. Камат, В. Турик.

Збіркова листа ч. 445. Збірщик С. Горганюк.

По \$ 10.00 — Й. Кочут, П. Бендина.

По \$ 5.00 — Триневич, П. Ковалик, Л. Головатий.

По \$ 3.00 — Мухарська, В. Левіцкі, А. Пастух, В. Бумбар, М. Погаратний, С. Горганюк, М. Завадівський.

По \$ 2.00 — В. Демків, М. Коцай, С. Мандзій, П. Швець, В. Польовий, А. Яцишин, Кудерявець, М. Корнецькі, Г. Святківський.

По \$ 1.25 — П. Мандзій.

По \$ 1.00 — А. Гайдар, В. Дорійчук, Г. Паращій, І. Ширий.

СИРАКІОЗ, Н. Й.

Збіркові листи чч.: 491, 492. Збірщик В. Жмур.

По \$ 20.00 — П. Пічкур.

По \$ 10.00 — Укр. Нар. Дім, В. Жмур, П. Ткач, С. Купровський, Є. Мапшгалер.

По \$ 5.00 — Е. Тишко, С. Жмур, М. Гаргай, М. Голь, Т. Ярема, О. Грисів, М. Гриник, О. Ручський, М. Лучин, В. Новий, І. Бурак, М. Шуль, В. Лебідь, П. Вобецький, І. Підцерковний, І. Щербаневич, М. Паштушенчин, Г. Базар, І. Голиборода.

По \$ 4.00 — М. Тріш.

По \$ 3.00 — І. Лазарук, Г. Кубишин, П. Романик, З. Марпельський, Г. Туркевич, І. Каменюк, П. Гусак.

По \$ 2.00 — Т. Александрович, Т. Радіо, І. Куциндра, В. Перла.

По \$ 1.00 — З. Божинська, Т. Ковальчик, І. Ковальчик, О. Король.

Збіркові листи чч.: 493, 494. Збірщик М. Тимців.

По \$ 20.00 — І. Мигдаль.

По \$ 10.00 — М. Вовк, В. Михальчук, Т. Іванів, О. Мінько.

(Продовження на 3-ій стор. обкладинки)

ВІСНИК

Б. Романенчук

ПРО „СЛОВО ДО УКРАЇНЦІВ...”

Як нашим читачам відомо із преси, група українських підсовєтських письменників, мистців і науковців (діячів культури), на чолі з М. Рильським, П. Тичиною, О. Корнійчуком, М. Бажаном та іншими, звернулася до української еміграції в Америці з відкритим „Словом” („Літературна Україна” ч. 95 з 1963 р.) з проханням дозволити їм взяти участь у відкритті пам’ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні.

Це „Слово” зробило на українську еміграцію величезне враження і викликало високо емоційну реакцію та коментарі. Майже всі газети в Америці і Канаді висловили свою думку з приводу цього „Слова”: одні поставилися до пропозиції негативно, інші позитивно, а ще інші двозначно, тобто засадничо проти, але...

Це справді небувале явище, що підсовєтські „діячі культури”, які мають для нас тільки найгіршу лайку і найзлосливіші епігети, прагнуть всіх нас, „буржуазних націоналістів” загнати до „одної ями”, звертаються до нас з проханням дозволити їм приїхати на відкриття пам’ятника у Вашингтоні, хоч, правду казавши, вони зовсім добре можуть приїхати і без такого дозволу, коли приїхати їм дозволить Москва, то Вашингтон дасть візу.

Але землякам з України йшло не про вшанування пам’яті Т. Шевченка разом з нами „буржуазними націоналістами”, а про щось інше — про те, щоб надати цілій імпрезі совєтського характеру, звести інтенції еміграції до зєра і показати, що Шевченко є один, не два, і неподільний, але совєтський. Про такі „укриті думки” свідчить саме „Слово”, в якому читаємо: „Але ми рішуче виступаємо проти злбних спроб недругів Радянського Союзу використати творчість поета проти Нашої Країни”. Отут і закопана собака, тут правдива причина, чому підсовєтські земляки хотіли б від-

святкувати пам’ять Шевченка разом з нами — щоб паралізувати антмосковський і анти-большевицький характер свята, а такий той характер мусить бути, бо це наше завдання показати Шевченка правдивого, а не пофальшованого совєтськими „знавцями”.

Але хто ж ті недруги „Радянського Союзу”, про яких говорять автори „Слова”? Та ті ж самі емігранти, до яких підсовєтські культурні діячі пишуть своє „Слово”. Це ті, хто споруджує Шевченкові пам’ятник, ті, що шанують його як національного генія й пророка — вся українська національна еміграція. Отже культурні діячі пишуть до української еміграції відкритого листа з проханням і в той же час називають ту еміграцію злбними недругами, ніби вони не знають, що пам’ятник споруджує не купка „прогресистів”, а вся українська національна громада в Америці. Що ця громада проти совєтської України під Москвою, це самозрозуміле, вона для того й стала еміграцією, щоб поборювати московський большевизм на Україні. Але чого ж тоді звертаються до цих недругів підсовєтські земляки як до приятелів, наче не знають, що вся українська еміграція є тими „недругами Радянської України”? В цій нелогічності й криється логіка совєтського підступу, облуди і окомилування. Вони хочуть напустити блуд на українську еміграцію.

„Слово” має і пропагандивний характер. Це видно з усього його змісту, повного самохвальби і самореклями, обчисленої на зовнішній ефект. „Слово” в жодному випадку не є виявом правдивих думок і щирих почувань земляків, а є облудною пропагандою. Земляки хваляться, скільки то „населених пунктів, вищих учбових закладів і театрів носять ім’я

Т. Шевченка і скільки пам'ятників побудовано в Україні”.

Далі земляки роблять велику рекламу комуністичній партії, завдяки якій ніби то літературна і мистецька спадщина Шевченка набула всенароднього поширення (у пофальшованій інтерпретації), але це нас ні трохи не захоплює, бо досягнення наших земляків на Україні в ділянці культури, більше як мізерні. Земляки, мабуть, не усвідомлюють, що вони нам не мають чим заімпонувати, бо вони, що живуть „у власній вільній державі”, не зробили нічого такого для українського народу й культури, що варте було б уваги й пошани. А не зробили тому, що дрожать за свою шкуру і бояться піднести голос, і тому Москва з ними зовсім не рахується. Що вона накаже, вони всьому слухняно притакують і ретельно все виконують. А своїх українських завважень і бажань не виявляють, бо бояться втратити московську ласку і свої позиції, з якими зв'язане вигідне, в порівнанні з іншими людьми, життя, за яке вони віддають все: і національну честь та гідність і свою та народу волю.

Візьміть будьякий український підсоветський журнал чи газету — всюди на кожному кроці побачите культ партії, культ Москви і Кремлю і культ вождя Нікіти Сергєєвича. Та вони навіть мови рідної не спроможні оборонити проти русифікації. Окремі голоси в обороні рідної мови й поширення українського друкованого слова, української книги такі немічні як дзиччання комаря, тому й не диво, що їх ніхто не уважає. Вони хваляться, що служать українському народові, але в дійсності вони служать Москві, а нарід з їх служби ніякої користі не має і як жив колись так живе і тепер у кріпацтві. Волелюбні народи бо-

~~~~~  
 “VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four  
 Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.  
 Second class postage paid at General Post Office,  
 New York, N. Y.

Board of Editors

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,  
 New York 3, N. Y.

ряться за свою свободу і віддають життя за неї — це відбувається в наших очах в різних частинах землі — а наші підсоветські діячі культури за своє індивідуальне життя віддали свою і національну свободу. Вони не є волелюбні, вони — життєлюбні і вигодолюбні. І хоч наша еміграція старається переконати світ, що український нарід поневолений і прагне волі, світ, зокрема політичний, не дуже цьому вірить, бо він дивиться не на те, що еміграція каже, а на те, що і як думає і діє його провід — освічена верства. Кому протестувати проти русифікації українського народу, як не його культурним діячам? А чи вони бодай висловились десь у цій справі, чи запротестували колинебудь проти русифікації української школи, не кажучи вже про інші справи? Який справді спротив ставить Москві підсоветська інтелігенція, де і в яких справах? Ніякого спротиву вона не ставить, вона стелиться перед Москвою і партією нижче трави, і виявляє вірність не народові своєму, не рідним традиціям, а Москві. „Слово” до еміграції — один із доказів цього. Москва запроєктувала, а земляки без спротиву підписали.

Чи варто було нашій еміграції реагувати на це „Слово” так як вона зареагувала? А зареагувала дуже гаряче. Одні пропонували запросити культурних діячів на свято відслонення пам'ятника, інші відкидали таку можливість, але одні і другі поставилися дуже сентиментально до земляків, наче б то у всьому винна тільки Москва, а українські діячі культури невинна жертва терору і більш нічого. В одній газеті читаємо таке пояснення: „Але щоб дати на це правильну відповідь, необхідно усвідомити собі, що наші культурні діячі в поневоленій батьківщині позбавлені вислову думки і ініціативи та без дозволу, а то й наказу Москви, вони на такий крок не могли б зважитися”.

Цікаве в тому поясненні те, як ми, емігранти, хочемо всю вину зіпхнути на Москву, а українських культурних діячів вибілити і представити як невинних овечок. І в цьому ми самі пускаємося на очевидну неправду.

Чи наші земляки на Україні справді позбавлені свободи думки? Чи хтось може контролювати людське думання і чи є у світі десь така

сила, щоб могла позбавити людину свободи думки? Нонсенс! Так само не позбавлені земляки свободи ініціативи. Тільки ж вони не мають ніякої ініціативи, вони у всьому покладаються на Москву, яка для них „всьому міру голова”, і раді, що можуть собі спокійно жити за плечима Москви. За це їх ніхто не осудить, а історія скаже те, що каже наша еміграція: вони бідні, нещасні, позбавлені свободи думки й ініціативи, хоч вони зовсім не позбавлені цієї свободи так само, як ми не позбавлені свободи критичного думання. Але ми піддаємося перебільшеному сантименталізмові і губимо критичний сенс аж до того, що очищаємо підсоветських земляків від усякої вини і скази.

Пригадується при цій нагоді роман В. Підмогильного „Невеличка драма”. Один з персонажів роману москвока Ірина, яка прагне зловити в свої сіті українського вченого біолога Словенка, вивчає українську мову і виправдує це перед матір'ю так: „Українці страшенно наївні, мамо! Їх досить потішити якоюсь одною фразою і вони всі тануть від задоволення”.

Не належить до присмности почути про себе таку опінію, але, на жаль, вона не схоплена з повітря, а правдива, взята з життя. Автор вірно схарактеризував українців, бодай багатьох із них, коли не всіх, як сантиментальних і наївних, яким вистарчає такого „Слова” „до земляків, поза вітчизною суцких”, щоб вони зм'якли від сантименту і забули „землякам з України” всі провини.

Тут треба ствердити роздвоєння психіки української еміграції. Офіційні кола української еміграції трактують „Слово” як витвір Москви, але з другого боку є такі, що дошукуються в тому ж „Слові” справжніх почувань підсоветських земляків. Щирих бажань ушанувати разом з нами пам'ять Шевченка. А тим землякам в дійсності й не снилися такі бажання, бо ніколи досі вони не виявляли таких тенденцій — нав'язати з нами будьяке співіснування для добра українського народу і української культури. Тому й немає жадних підстав думати, що вони нагло „змінити фронт” і забажали з нами співпрацювати. Але якби вони і забажали, то напевно не на

базі національній, а на базі советській, а нам така співпраця до хріна.

Не на те ми покидали рідну землю, щоб працювати для Москви і большевизму. Для цього ми могли собі сидіти спокійно вдома. Але ми служимо іншій ідеї, як вони, ми — національній, а вони — московсько-большевицькій, то яка тут може бути співпраця й співіснування. Ми чомусь вмовили в себе, що підсоветські культурні діячі думають і почувають так, як ми, національно, але це явна злуда і самообдурювання, вони думають по-малоросійськи, бо вони фактично тільки з назви й походження українці, а політично вони малороси, яких Шевченко ненавидів і називав рабами, підніжками і гряззю Москви. Чи за це ми їх шануємо, як кажуть автори відповіді?

Але припустім на хвилину, що вони справді думають і почувають подібно як ми, то чи варте чогось таке думання, коли вони діють по московськи на шкоду українській нації? І який тоді може бути до них сантимент і пошана? Вони діють, як вороги, бо допомагають ворогам, всеодно добровільно чи недобровільно. Та вони ані не думають як ми, ані не почувають як ми, дарма, що у них з нами трапляються спільні справи. Одною з таких є Шевченко, але тільки й всього, що ім'я його і нічого більше. Але наш Шевченко — національний борець за волю українського народу, а їх — комуніст, матеріяліст, атеїст і москволюб. Кожна сторона вшановує в ньому щось інше, зовсім протилежне, а советська сторона вшановує те, чого в поета зовсім немає. Тому правильно вирішив Комітет Пам'ятника не запрошувати земляків з України на це свято.

Але у відповіді на „Слово” підписаній групою еміграційних культурних діячів сконструйовано відмову так, щоб, відмовляючи таки запросити: „Ми сподіваємось, що Ваше бажання настільки щире й активне, що Вам пощастить перебороти всі перешкоди й приїхати на це свято”...

Що за наївність думати, що вони мають якісь перешкоди! Єдине чого їм було треба — це запрошення „земляків поза Вітчизною суцких”. Тепер вони це запрошення неофіційно одержали в прилюдному листі — „Відповіді”,

Борис Бистрицький

## ХАЙ БУДЕ ВІЧНА СЛАВА ГЕРОЯМ УКРАЇНИ

Старинні народи, а зокрема Греки і Римляне високо цінили своїх великих людей; в гієрархії вартостей вони признавали героям місце між богами і людьми. Іншими словами для них герої були пів-боги. І ми будемо прихильниками ми противниками теорії, що історію нації творять її великі люди, то завжди співатимемо довігну славу українським героям, т. є найкращим з найкращих.

Українська нація видала і видає гимало кращих патріотів, багато великих індивідуальностей, але найвище цінує тих, хто в новітніх часах оголював різні фази і форми боротьби нації за її повне визволення. Шануючи в місяці травні цих зотирьох великих торжественними святами героїв, одночасно в них і за для них шанує і тих героїв, що вміють не тільки вмерти, але й жити і трудитися для України, тобто тих, хто найповніше зісполує, з'єднає себе зо справою боротьби за повну волю для

в якій нібито відмовляється їм такого запрошення.

Треба сказати з приводу „Відповіді”, що тон її дуже примирливий, низькопоклонний і гіперльоальний і таки наївний. Стиль „Відповіді” балакучий, банальний аж нудно. Неприємно вражає запобігливість перед земляками і перебільшена, аж неприємно стає, льоальність і кадильність: „Вашого листа ми прочитали з великою увагою” (підкр. моє — Б. Р.). „Прочитали з великою увагою тому поперше, що його підписали здебільша шановані нами старші й молодші творці й діячі української науки, літератури й мистецтва . . .” (підкр. моє — Б. Р.). Питання до авторів діє „Відповіді”: „шановані” за що? Що справді зробили вони для української національної науки, літератури і мистецтва? Що прославляли Сталіна а тепер прославляють Хрущова? Що поклоняються в своїх творах Москві і комуністичній партії? Де і які їх заслуги бачать автори „Відповіді” для української культури? І чий — Рильського, Тичини, Бажана, Корнійчука? Те, що ті „діячі культури” зробили — добре (в основному — прим. Ред.) для большевиків, для

України, не для себе особисто, але для великих і малих, „незрягих” синів її.

„Не хоземо ні слави, ні заплати, заплатою нам радість боротьби” — ось такий девіз новітніх українських націоналістів, що створюють тло і підсоння для зростання великих героїв, які дорівнювали б посвятою, талантами і політичним розумом Петлюрі, Коновальцеві, Чупринці і Бандері.

Чотири постаті і одна ідея: здобути волю українському народові, привернути йому Божі та людські права на прадідівській землі і збудувати українську державу. Чотири взірці для молоді, як готуватися і гартуватися, йти слідами великих предків і йти згуртовано аж до світлої перемоги.

Силою характеру, невсипущою працею, гарячим прагненням, готовістю ставити все на терези, вірністю засаді: „Здобудеш українську державу, або згинеш в боротьбі за неї”, щоден-

Москви, а не для українського народу. За це їх шанувати немає ніякої підстави.

Коекзистенційна політика американського уряду у відношенні до СРСР позначилася і на цій „Відповіді”. Наші еміграційні земляки, діячі культури, прагнуть і собі коекзистенції з культурними діячами підсоветської України. Як скоро ми підпадаємо під чужі впливи і сходимо вниз у наших змаганнях за волю українського народу.

**ВІД РЕДАКЦІЇ:** Вміщуємо статтю проф. Романенгука, як принциповий голос в дискусії, що розвинулася довкола „Слова” 34-ох працівників культури в Україні. Незалежно від себе аналогічне становище зайняли українські щоденники в ЗДА та багато журналів в світі, а окремо політичні зібрання в Чикаго, Рогестері, Неварку, Нью Йорку, Пасейку і в інших містах відсепарувалися і визнали грубопомилковим листа українських культурних діячів Америки до культурників в Україні.

Наслідки „Відповіді” проявились дуже швидко, м. і. в запрошенні одним студ. клубом представника уряду советської України з доповіддю-агіткою.

## КОРОТКО З ШИРОКОГО СВІТУ

(Замість редакційної)

У зв'язку з советсько-китайським родинним спором роля італійської комуністичної партії зросла, румунська комуністична партія „забавилася” в посередника і щоб показати свою „неутральність” скликала свої наради саме в часі, коли представники інших партій приїхали з чолобитнею до Москви з приводу 70-ліття Н. С. Хрущова, а в польській комуністичній партії загострився внутрішній конфлікт між прихильниками Гомулки, і т. зв. партизанами, з ген. Мочаром, шефом сил внутрішньої безпеки і п. Стшелєцким у проводі. Не виключене,

~~~~~  
 ною працею над собою, над гартуванням волі і характеру — вони за життя добились верхів нації, а після смерти заслужили собі на місце в українському Пантеоні.

На їх зусиллях і на їх трудах росте нове переможне покоління. Бог благословить священну боротьбу нації, що стільки вже вистраждала, і пошле гідних наступників цих готирьох великих Героїв, що показалися людьми незвичайної зухватності, певності і великого стилю, що вігню загрожували ворогам України і тому Росія то сім куль вистрілила у Петлюру, то розривною бомбою розшматувала Коновальця, то відділом цілим облягла партизанську криївку Головного Командира Чупринки, то нарешті отруйною пістолем, привезеною з Москви, підло вбила Бандеру так, щоб світ не знав, хто ж справжні вбивці.

Ці готири великі герої завжди серед найважчих умов боротьби і психічних настроїв мас уміли схопити ще неоформлені погування і стремління і скерувати їх на здобуття Великої Мети, і вони дали вміли в різних десятиліттях зібрати в один міцний кулак відділи вояків і старшин, когорти і загони революційних провідників і разом з ними підняти націю на затажний бій, що ще триває і мусить завершитися перемогою української Правди і Волі.

Бо, як твердив поет:

„Надії мрійні і смутне квиління
 Загублено у передранній млі,
 А гострозоре, мужне покоління
 Уже росте на молодій землі”.

що цей конфлікт розвинеться в повній силі під час 4-го конгресу партії в червні.

**

Міністер закордонних справ Америки Раск відвідав 16 квітня ц. р. генераліссімо Чян-Кай-Шека і запевнив його про незмінну підтримку Америки для націон. Китаю.

Він теж зробив об'їздку деяких стратегічних точок в Півд. В'єтнамі, де на нього комуністи В'єт-Конгу вчинили атентат. Чи це приведе Раска до твердшої постави супроти комуністичної агресії, а чи приспішить його, як про це дехто натякає, відхід з Вашингтону — покажуть в найблищому майбутньому. Тимчасом тзв. праві генерали зробили маленький „переворот” в Ляосі проти неутраліста принца Соуванна Пгоума і принесли чимало клопоту для американського товариша міністра закордонних справ, мр. Бунди і амбасадора Унґера, які в імені през. Джансона намовляють генералів повернути владу премера Соуванна Пгоума, що є неутралістом.

**

Прикладом тайної дипломатії пар екселянс є неформальні і тайні розмови між американськими і китайськими дипломатами за посередництвом Варшави. Тривають вже 10 літ і до нічого не доводять, але періодично сходяться сторони і титулюють себе „Ваша сторона”. Ось коротенька ілюстрація розмов: „Я є глибоко розчарований і мушу завважити, що Ваша сторона продовжує від останньої нашої зустрічі ту саму нерозважну політику і це, в самій річи, ваша агресивна політика не улягла змінам в жадному відношенні”. Це говорить представник одної вісімки (делегатії). Представник другої вісімки встає на те і машинально (чи не сотий раз за 10 літ) відповідає приблизно так: „Мені справді прикро стверджувати, що ваша сторона цілком і повністю мильно зінтерпретувала нашу політику і нашу ціль. Все, що ми робимо, є понад усякий сумнів виключно оборонного характеру і сталось конечним тільки з огляду на агресивну політику вашої сторони”.

Такі розмови тривають приблизно 4 години. Практичними наслідками хіба можна вважати

— домовлення що до звільнення противною стороною горожан, що їх досі перетримували в себе, як закладників або з інших причин. Розмови продовжуються.

**

Про можливість **одностороннього** (хоч тільки частинного) **розбросня** вже віддавна то тут, то там натякала американська преса. Недавно заключила Америка, а з нею і багатьох країн, договір про припинення атомових випробувань, а ось в квітні ц. р. проголосив през. Джансон, а ще того самого дня і прем'єр Хрущов, рішення зменшити запас плутонію, щоб таким чином сповільнити перегони в зброєнні. Мимоволі напрошується питання, що його, парафразуючи Шевченка варто поставити: „а що як присплять і її (Америку) окрадену збудять...”? А що, коли під впливом створеного психологічного настрою держави НАТО змінити команду „Струнко” на звичайне, розкисле „Спочинь”?

**

Здається, щоб внести фермент серед українського загалу на чужині додумався хтось з інтелектуалів запросити до студентського клубу представника советської України, та ще й Кочубея. Бажалось „притиснути питаннями до муру” агітатора, а може блиснути перед „селепнею” новими методами політичної дії... Насправді ж не так сталося, як бажалось. Агітатор не вийшов мокрий, американці не освідомились що до колоніального визиску України Москвою, а тільки частина студентів обороняє непродуманий крок свого модератора. Казав геніяльний Шевченко: „Якби Ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя”, а не позичена.

**

„Советська Росія дрижить перед національними визвольними революціями” такий наго-

ловок довшого інтерв'ю (3 сторінки) б. прем'єра Я. Стецька в німецькій пресі. В цьому інтерв'ю, нав'язуючи до голодових страйків в Донбасі, Одесі, Кривому Розі та інших індустриальних містах, п. Я. Стецько освітлює боротьбу УПА, повстання в конц-лагерях, обвинувачує Шелепіна за морд Ребета і Бандери, що його близьким співробітником він завжди був та вказує на прихильні для української визвольної справи сили на Заході, зокрема в ЗДА.

**

Смерть найвизначнішого генерала ЗДА, ген. Мек Артура є великою втратою для всіх волюбних націй світу. „Старі вояки не вмирають, вони просто відходять”... Мимоволі насувається важливе запитання: А скільки молодих талановитих людей українського роду записалося до військових Академій?

**

Головне вістря революції проти президента Бразилії Гулярта скеровано проти всякої лівізми. Вона тривала дуже коротко і заслуговує на увагу тих, хто студіюють методи революційного опанування мас, головне через те, що відбулась майже безкровно. Відповідь на питання: як вони то zorganizували, може дуже пригодиться.

Щиро вітаємо

учасників

VIII Конгресу ТУСМ-у

ім. Миколи Міхновського

**XI-та ЗУСТРІЧ - ЗДВИГ УКРАЇНЦІВ АМЕРИКИ І КАНАДИ ВІДБУДЕТЬСЯ
1 — 2 СЕРПНЯ Ц. Р. НА ОСЕЛІ КИЇВ БІЛЯ ДІТРОЙТУ. ЗАКЛИКАЄМО ДО
ЧИСЛЕННОЇ УЧАСТІ.**

Богдан Коринт

У ДІЛЕНОМУ І ПОДІЛЕНОМУ СВІТІ

Дві світові війни — це був тільки початок глобальних подій, народження нового світу. Десятками, а то й сотнями років тривали в минулому, в історії сливе усіх народів світу такі народження епохи. Тепер зміни, на які чекаємо, приходять скорше. На наших очах рішення у політиці, після двох-трьох років, переходять до історії. Проте, вже пів століття переживаємо війни, трагедії, упадки і піднесення, а того світу, що прийде, того, в якому житимуть наші діти і внуки, не бачимо навіть у зарисах. Причина в тому, що зміни будуть і є вже докорінними.

На грані епох появлялися завжди люди з ідеєю, байдуже позитивною чи негативною для нас, але з ідеєю глобальною. Наприклад — здобути цілий світ. Слово „цілий” у різних часах мало різне значення і засяг. Тепер це вже ціла наша планета, що більше — перші спроби вийти у міжпланетарні простори.

Ідеї, про які тут мова, мали характер політичний, релігійний або грабунковий, цей останній часто тісно пов'язаний з імперіальними політичними намірами. Ці ідеї панування і сили підмуровувалося пропагандивними кличами, не менш успішними, як і нині. Найголовнішим обманним кличем завжди був клич свободи. Послугувалися ним монголи-татари, жертвою яких впала княжа Україна, москалі, Наполеон, Гітлер-„визволитель” та всі інші загарбники великого масштабу.

Коли йдеться про москалів, вони затіяли у себе революцію, бо для царської системи не було більше можливостей для імперіальних ідей. В очах московських марксистів Москві потрібно було виточити стару прогнилу кров, а на місце царату поставити нову всеосяжну ідею. Найбільш підхожою була філософія марксизму, яка заступала попередні ідеї третього Риму, панславїзму тощо.

Комунізм існує в ССРСР силою факту. Бо що з ним зробити? Економічно він виявив свою нездарність, що більше — повну нереальність, останнім доказом чого є стан сільського господарства ССРСР. Інші осяги Москви, в полі-

тичному чи імперіальному напрямі, могла б перевести кожна московська, отже жорстока до крайности, диктатура. Комуністичні кличі нині є вже тільки тим, чим були в заранні подій: засобом здобути світ, спираючись на пролетарських елементах безбатченків, байдуже робітничої кляси чи тих, з університетськими дипломами. І повну рацію мав проф. Смаль-Стоцький, голова НТШ в Америці, коли сказав, що советознавство не є ніякою наукою. Бо рушійною силою ССРСР є насправді не комунізм, а московський зоологічний націоналізм та імперіалізм.

Комунізм вже глибоко надщерблений опірною силою, яку навіть під московським терором почав викристалізовувати (поминаючи українську націю, де ця сила постала давніше) націоналізм народів, що в такій чи іншій формі опинилися під московським пануванням. Кажуть, що Москва завдала остаточного удару націоналізмам не так засобами свого терору, як поділом націй почерез племена, роди, сім'ї і душі. Такий поділ, що мав бути могилою для націй, не був, однак, новою ідеєю. Ще в царській державі такий поділ існував, а саме — на шляхту, якій поводилося добре, якщо не встрявала у політичні справи, і на групу населення не гербову, певного роду тогочасних пролетарів. Комунізм змінив тільки панівну верству. На місце родової шляхти поставив членів партії — і це все. З теорій комуністичного раю залишилася тільки погана господарська система, з якою не знати що робити. Але вже в сателітах, наприклад, колгоспну систему не переведено за московським зразком, а в червоному Китаю ліквідують її поки ще час. Комунізм залишився вже тільки як засіб, яким Москва хоче завоювати світ, спираючись на елементи поза кордонами ССРСР і сателітів, елементи, які не можуть чи не хочуть бачити советської дійсности.

Кожна ідея опанування світу мусить бути тотальною. Комунізм не мав би своєї сили, якби проголошував, що бажає захопити тільки півсвіту, а решту залишить капіталістам. В давнині кличі були такі самі у Джінгісхана, як і в Наполеона, але „світ” мав інше значення

й інший засяг. Питання старе, але проблема в тому, чи лідери „вільного світу”, які нібито противляться Москві, достатньо інтелігентні, щоб бачити справу такою, якою вона є. Бож наглядним фактом є те, що лідери англосаксонських держав не з'ясовують собі суті московського питання. Перед очима цілого світу ставлять опір Москві Україна й інші поневолені нації ССРСР, а від двадцяти років сателіти, проте Захід цього не хоче бачити, і всі справи збройного чи незбройного спротиву промовчує. Зате ми читаємо дивовижні історії. Раск, наприклад, стверджує зріст націоналізмів, затурбований цим явищем, зідхає, що чимраз більші труднощі мають у зв'язку з цим і Москва і Вашингтон. Це, так би мовити, спільна турбота обох держав. Але ці слова писав Раск ще недавно, коли актуальною була ідея поділу світу на дві частини: московську і американську.

Десь у п'ятдесятих роках вона народилася з незнаних батьків. Вона захопила собою визначних лідерів. Бо як же: проста вона, зрозуміла і ніби може принести мир, пожвавити торгівлю, усунути страхіття війни. Границі визначив давніше Рузвелт, отже є основа і база для такої ясної й розумної політики. Ця ідея походить із світу бізнесу: кожна війна є ризиком для підприємств, розумна калькуляція неможлива у війні, а ще атомова загроза зганяє сон з очей. В мирі можна поділитися територіями впливів, тобто там, де ти продаєш не продаю я, і навпаки. А для заспокоєння німецьких відрухів сумління знайдено фразу: московської імперії ділити не можна, бо тоді настане в світі економічний хаос і вубухнуть війни поляків з українцями, українців з мадярами, мадярів з румунами і т. д. Тож пощо робити такі експерименти? Очевидно, можна відповісти тоді, що треба б впустити москалів до Південної Америки, де власне існує віддавна такий хаос, або в Африку. Але це вже „до іншого”.

Поділ світу на дві частини означає визнання окупації Москвою теренів Європи і Азії. І Москва на це погоджується, але під однією умовою: поділ відноситься до кордонів, до господарських справ, але не до „ідеологічних”, бо такі справи не знають ніяких границь. І на цьому стало. Вислідом такого ставлення справи є Корея і відхід МекАртура, а недавно В'єтнам

з убивством протикомуністичних лідерів, які обстоювали думку, що комуністів треба бити на їхній території, і цю думку переводили в життя. Зрозуміло, що Москва виключила з того бізнесу свою ідеологію чи ідеологію взагалі. Бо, як казали ми вище, кожна ідея нині мусить бути тотальною. Поділ світу в такій ситуації буде тільки джерелом конфліктів, а не миру і коекзистенції.

У сучасній ситуації, Захід на довшу мету має більші шанси, як Москва. Комунізм поставив тезу, що на папері він розв'язав ідеально суспільний устрій; а коли це виявляється обманом — застосовує терор. Захід спирається на вільній грі сил і еволюції. І коли є невдоволення, то воно є поштовхом до поправи і до поступу.

Москалі це добре знають і не мішають бізнесу з політикою. Нації є для них джерелом зиску, поки існують, бо на довшу мету мають вони зникнути під впливом обмосковлення. Про ці справи та про національний спротив всередині ССРСР і в сателітах лідери англосаксонського Заходу знають, але ці питання для них чужі. „Ліберальні” вчені ніяких національних почувань і ніякого духового наснаження, зв'язаного з національними вартостями, не мають. Вони студіюють зростаючі націоналізми в Азії й Африці, щоб пізнати, що воно таке. І, поза справами бізнесу, багато дечого є їм чужим. Це знаємо нині із друкованих споминів та інших матеріалів другої світової війни. Залишаючи набоці наївність супроти большевиків, подамо ось такий приклад. В Англії під час війни існувала радіовисильня, яка надавала вістки в німецькій мові, що підкопували бойову мораль населення Німеччини. Ця радіовисильня подавала такі подробиці місцевого характеру, що німці були певні, що вона працює на території Німеччини, і вперто її шукали. Черчілл, під час відвідин у Вашингтоні, розповів з гумором про цю радіовисильню Рузвелтові. А той розповів далі, аж про це довідалася німецька розвідка. Радіовисильню англійці мусіли закрити.

Ідея про двоподіл світу довго не потривала. Комуністичний світ перестав бути стисненим п'ястком, відосередні тенденції нині такі сильні, що захитали вже навіть московським теро-

Д-р Михайло Кушнір

РЕВІЗІОНІСТИ

Кореспондент англійського часопису стояв і з подивом дивився на юрбу, що виповнила ма-настирську церкву св. Сергія, під покровом Святої Трійці, в Загорську, під Москвою. Зворушений образом юрби, яка молиться на сорокшостому році большевицької революції в Росії, звернувся він до провідниці з „Інтуриста”:

— Чи ви також ходите до церкви?

Провідниця відповіла з обуренням:

ром. Відчахується від провідництва Москви вже навіть Румунія, не то Китай. Конкуренція за опанування Африки і Південної Америки то-читься вже не між Москвою і західним світом, а між Москвою і Червоним Китаєм. До тери-торіяльних справ Москви має нині претенсії Китай, а з тим підуть і інші комуністичні кра-їни. І на Заході наміри двоподілу не йдуть так гладко. Спротивився відкрито де Голь, невдо-волені держави НАТО і де-інде нема спокою. Націоналізм відродився: на Заході він боронить свої інтереси, в комуністичному світі боронить-ся проти агресії Москви.

Виступ червоного Китаю має національне підложжя, а не ідеологічне. Китай потребує комунізму, як і Москва, для своїх імперіяльних цілей. Але Москва цього признати не хоче і вдає, що недобачає причини конфлікту, від-вертаючи увагу на ідеологічні розбіжності, щоб не викликати „вовка з лісу”. Парадоксом є по-рівнювати виступ Франції проти американсько-го атомового диктату з Китаєм, але суть справи в обох випадках та сама: оборона національних інтересів.

Живемо в часах банкрутства імперіялізмів. Ідея двоподілу стала нереальною, бо на полі-тичну сцену виступили потуги, які годі ігно-рувати. З ними треба говорити й договорюва-тися, на них так чи інакше треба розраховувати у випадку світового збройного конфлікту. По-являється щораз більше політичних центрів і груп, які спільно бажають охороняти свої на-ціональні інтереси. Всі ці справи ще в стані творення, і ніхто не знає, як оформляться ці сили за місяць чи зарік. А з тим зменшуються шанси договорення з Москвою і зростає мож-

— Ні! Тільки старі жінки ходять до церкви, молодь уже не ходить і не вірить в релігійні за-бобони.

Англісець звернув її увагу на те, що за кіль-ка кроків від них у юрбі стояли молоді жінки.

— Ні! Це неправда! Тільки старі жінки хо-дять до церкви... — вперто повторила офіцій-на репрезентантка партії, всупереч очевидній дійсності. Англісець не дискутував...

ливисть третьої світової війни. Хто захоче ви-кликати конфлікт, той знайде доволі запаль-них пунктів.

Розвиток подій іде в напрямі свободи і са-мостійности народів. Тут і там. Потуги терору і економічних засобів нині втрачають значення. А з тим зростає проблема визволення народів, нині поневолених і забутих за ради нереаль-них ідей.

У такій ситуації світової політики стають перед нами величні завдання, зростають шан-си на успіх. Не заторкуємо тут сил, що існують в нашому народі під московською окупацією. Скажемо тих кілька кінцевих слів про нас, тут на еміграції. Загальна ситуація в нас така, що треба признати слушність оцінці Шевченка, яку він висловив сто років тому в своєму „Жур-налі”: „... а середня верства, це величезна, та, на нещастя, напівписьменна маса це половина народу, це серце нашої національності...”

Крім проміментів нашої нації на еміграції (учених, діячів культури тощо), справді вели-чезна більшість середньої класи і тих, що до неї себе зараховують, напівписьменна в тому розумінні, що нічого вона знати не хоче і ні-чого її не цікавить, крім власних, особистих справ. Доказом цього є мізерний наклад преси і книжок, видаваних все таки для двомільйо-нової еміграційної „маси”. Не менш гірко ви-глядають різні партійні групи. Тому Органі-зації Визвольного Фронту, зосібна АБН, стоять перед завданнями, розв’язання яких вимагає величезних зусиль. Зрушивши потенціальної сили нашої еміграції, ми виконаємо наші зо-бов’язання перед батьківщиною і перед нашим рідним народом.

Але англієць не був вихований під пануванням комунізму. Він не вчився в школі, що світ обертається довкола сонця на основі теорії марксизму-ленінізму. Він не повторяв за вчителем, що історія є неначе хемічний процес, що відбувається за правилами, доступними науковій обсервації, що її перебіг можна передбачати, як реакцію в лабораторній реторті.

Тим часом мільйони людей виховуються саме в таких школах, в такій атмосфері і поглинають від дитячих літ комуністичну науку, не пробуваючи перевіряти в житті, чого варте її твердження.

Коли людина на Заході чує брехливу пропаганду, то тільки здвигає плечима. Але коли людина в опанованій комуністами країні доходить до того, що її обманюють, що на біле кажуть чорне, хоч вона бачить біле, і безперервно повторювана брехня є тільки джерелом дальших брехень, а деколи й злочинів — тоді виникає бунт.

Сучасний „ревізіонізм” є одним із проявів такого бунту одиниці й груп, виховання у комуністичній школі, а деколи й вишколених в службі держави чи комуністичного руху. Його представники відважилися заперечувати вивчені гасла, і почали досліджувати, важити й перевіряти інтелектуальні вартості, яких їх навчали в школі. Частина з них угнулася перед силою, опортуністично погодилася з дійсністю, частина очікує арештування або пострілів з автомата.

На чому засновується істота тверджень ревізіонізму?

Відповідь ортодоксальних комуністів дуже непереконлива. В світлі, наприклад, советської чи китайської преси не можна зорієнтуватися, хто є ревізіоністом. В цьому „злочині” обвинувачується і опозиціонера Дедієра, і його противника президента Тіта. Цю саму назву стосується до Імре Надя і до німецького професора Гаріха, німецького комуніста Леонарда, до мадярського філософа Гіоргі Люкача, хоча важко знайти виразну спільну нитку в цій плеяді опозиціонерів супроти курсу, що панує в Москві. Очевидно, їх зв'язує опозиція, але не її сформулювання. Але цього вистачає ортодоксальним комуністам, щоб їх усіх окреслити одною назвою, багато років уживаною в рядах

комуністичної партії для таврування відступників.

Кожний, хто відхилявся від офіційної партійної лінії впродовж останніх сорока шести років, міг бути певний, що до нього доточать окреслення „ревізіоніст”. А втім, доточувано й інші окреслення, але це одне тривало. Та й воно не могло постійно окреслювати одне явище. Бо коли теорія большевизму твердить, що зміна ситуації, як функції укладу економічних сил, приносить конечність нових політичних сформулювань, і навіть начебто спричинює зміну суспільних чи моральних понять, — то ясно, що сформулювання опозиції, з уваги на змінливі сформулювання комунізму, мусять бути різні в різних періодах.

В цьому також причина, чому назва „ревізіоніст”, як поняття, порожня і в комуністичному словнику означає тільки такого вихованця комунізму, який хоче думати інакше, ніж центральна партія.

Але явище останніх десятих років, явище специфічного умового руху серед певної частини комуністів не є, як поняття, порожнє, особливо, коли йдеться про його негативні сформулювання, спрямовані проти певної матеріальної і ідейної дійсності.

Коли Мільован Джілас вказує, що нова панівна кляса не виконує прагнень, зв'язаних із її постанням, коли характеризує її егоїзм, зматеріалізованість і т. п., то він видає вирок з моральної ділянки, вирок спертій на переконанні, що існують незмінні вартості, які дозволяють перевести порівняння в поступуванні людей різних епох.

Советський російський письменник Дудінцев, посередньо, але сильно оцінює своїх героїв не на основі партійної „лінії”, але на основі їх поступування супроти приятелів, співробітників, чи пак на основі їх моральних засад або браку тих засад. Він приймає, що моральність має автономічне буття, незалежне від змін у матеріально-продукційній „базі” суспільства, чи пак, що вона є вищим елементом, постійним мірилом — признає їй, отже, мовчки ті прикмети, які ортодоксальний комунізм відкидає.

Не всі письменники й мислителі „ревізіонізму” концентруються на цих проблемах. Але всі критикують поступування „сталінців”, чи „догматиків” і закидають їм недопущенні чини, та-

кі, як ламання обітниць, ламання слова супроти товаришів, репресії супроти близьких, отже злочини, істота яких полягає передусім у ламанні моральних законів.

Ця нотка шукання або мовчазного визнання незмінних засад, або в кожному разі триваліших, ніж конкретні економічні чи політичні розмовні фази — є майже загальною серед „ревізіоністів”.

Це є зрозуміле в світлі генези „ревізіонізму”.

Люди типу хоча б Вольфганга Леонарда сильно вірили в усе, що їм партійний учитель сказав. Виховані у відрізання від решти світу, вони звикли навіть до сталінських злочинів, бо вірили, що це тільки перехідна хвороба. Комуністичне виховання витворило в них щось ніби систему умовних рефлексів, яка діяла реакціями, замість системи свідомих аналізів, інтелектуальних і фізичних внесків. Але система рефлексів, здобутих в комуністичній школі, діяла тільки тоді, коли тривала віра в доцільність, слухність і потребу комуністичної науки. Найменший сумнів підривав цю систему, коли на громадження дразливих питань цілковито нищило її.

Тим часом практика життя безперервно ставила запитання.

Молоді комуністи в періоді шкільної науки не мали причин сумніватися в філософії, виклад якої був сповнений героїзмом у боротьбі за „краще майбутнє людства”, і позначався залізною логікою, що невблаганно вела до нових стосунків у світі.

Але щоденна тяжка дійсність перечила словам викладу, змушувала думати. Насувалися питання:

— Чи можна досягти справедливості, коли постійно стосується терор?

— Чи можна виховати добрих комуністів, коли вони бачать, що комуністичний рух глибоко невдячний супроти тих, які для нього працювали і боролися?

— Чи можна брехати, що є добре, коли є погано?

— Чи дисципліна, осягнута шляхом забрання і терору, може справді принести зусилля, що веде до ліпшого життя?

— Чи прийде такий момент, коли комуністична теорія і комуністична практика стануть єдністю, згідно з постулятом Леніна?

Останнє питання діяло знищувально на весь набутий світоглядний багаж, бо практика комунізму стояла в яскравій суперечності з теорією впродовж десятиріч, і найкраще знали про це самі комуністи. Опортуністи з-посеред них не хвилювались цим, але чесні шукали виходів. Тут також в основній неморальності системи почався новий ревізіонізм, тут постало розпучливе питання Хвильового, Скрипника й багатьох інших, які зневірилися в тому, щоб можна було назвати соціалістичним такий край, в якому громадянин кожної ночі чекає на прихід таємної поліції.

Сучасні ревізіоністи поставили ще більше питань у своїх статтях. Їх імплікації були спрямовані проти узасаднення диктатури без відповідальності супроти обрікуваного і зубожілого населення.

І хоч вони не створили логічної, однорідної системи у відповідь на комунізм, все ж таки вони висунули низку застережень проти існуючого порядку.

Оце, наприклад, малярський філософ Георгі Люкач висловився за скасування партійного керівництва в літературі. Ще в бойовішому тоні висловився по цій лінії Тібор Дері, малярський письменник. У Польщі Кшиштоф Теплиць пригадав, що раннє большевицьке володіння в Росії погоджувалося на самостійність літератури, і на цьому спер домагання свободи для письменника. Отже, заяви цього типу підкопували устійнену тезу, що письменник мусить бути визнацем комуністичних ідей, слугою партії і виконавцем її наказів у ділянці культурної політики.

Також у господарській ділянці напрям, що виходив від Тіта та його противника Джіліяса, підмінував сталінські засади в господарстві. Почали проголошувати тезу, що робітникам належить право завідувати їх підприємством, і звідси постала теорія „робітничих рад”. Вона ввела владу непартійного суспільства, чи пак більшості там, де досі „демократичний централізм” партії (отже, суспільної меншості) був джерелом рішення і влади.

Для нас, які спостерігаємо ці справи з Заходу, очевидно, що всі ті намагання не є системою філософії, не є новою тотальною системою в політиці, але репрезентують вони тугу за демократією, отже, за системою, яка дозволяє

співжити різним системам у тому самому суспільстві.

Кінцевих сформулювань, що говорили б як правити суспільством, ревізіоністи не створили. Головною причиною цього було те, що їм не дозволено цього зробити. Боротьба з ревізіонізмом почалася відразу ж, коли виявилось, що ревізіоністи в значній мірі виявляють бажання суспільства, отже сильні підтримкою мас, хоч виступають як нечисленні одиниці й малі групи.

І так ревізіонізм не став рухом перелому, рухом, що наново організує комунізм. Але боротьба з ним, її натуга, що виявлялася навіть в політичних убивствах, як от Імре Надя і товаришів, вказує, що ортодоксальні большевики перелякались ревізіоністів.

Багато людей на Заході твердили впродовж деякого часу, що самого явища ревізіонізму не існувало, що це була свідомо диверсія, зорганізована самим комунізмом, щоб дезорієнтувати противників.

Отже, не зважаючи на факт, що твердження цього типу вказують радше на те, що їх автори схиляються до якогось роду політичної манії, треба завважити, що ревізіонізм поробив такі глибокі вирви в комуністичних рядах, що Москва і Пейпінг рішилися навіть підкопати шанси власних успіхів назовні, щоб розв'язати собі руки в боротьбі з єресю.

Можна було сумніватися, чи ревізіонізм існував до мадярських процесів, до антитітовської кампанії в комуністичному бльоку, до вбивства Надя. Тепер уже немає сумніву, що він був поважним явищем, що пронизував уми людей, які з титулу виховання і праці видавалися найвірнішими підпорами комунізму.

І ту теж лежить значення цього нескоординованого руху. Виступ ревізіоністів заперечив погляд, що комуністичне виховання може відтяти своїх учнів від цивілізації чи впливу релігії. Впродовж деякого часу світ вірив твердженням Сталіна, що комуністи виховують „нову людину”. Це твердження було причиною песи-

мізму в світі, — бо вірили, що врятувалось тільки те, що виїхало закордон, втікаючи від комунізму, або залишилось там у протесті вільних людей. Світ, отже, мав старіти й вимирати.

Поява ревізіоністів вказує, що зміни на ліпше можуть прийти зсередини комуністичного світу, коли тільки матимуть відповідний шанс. Це відкриває кращу перспективу для людства, бо пригадує, що мільйони підданих советської системи здібні так само думати, як і вільні люди поза тією системою. Виявляється, що вихованці комунізму можуть самі скинути з себе інтелектуальне ярмо, очевидно... в умовах послаблення советської влади.

Але песимісти твердять, що „інтелігенти” обманюють себе — вони не мають жадних шансів у боротьбі з брутальною матеріальною перевагою советської держави. Не може бути розвалу большевизму, — кажуть вони — бо спроби підважити систему скінчатся пострілами в потилицю...

Коли б песимісти мали рацію в цьому розумуванні, то у Франції панувала б абсолютна монархія, бо Монтеस्क'є був напевно слабшим від королівських драгунів.

Коли б песимісти мали рацію, то не було б Советів, бо Ленін напевно був слабшим від царських жандармів... І так далі.

Думки мають той особливий привілей, що вони можуть обезвладнювати противників. Це було видно в Берліні 1953 року, в Будапешті, на Воркуті.

Не належить, отже, недоцінювати процесів думки, що відбуваються серед вихованців комунізму.

Людська спільнота... повинна бути розглядувана передусім як духовна реальність, в якій люди передають один одному знання в світлі правди і в якій вони мають права і обов'язки і мають натхнення змагати до морального добра.

(Папа Іван XXIII в енцикліці „Мир на землі”)

ПРИЙМАЄМО ЗАМОВЛЕННЯ НА КНИЖКИ НАШИХ ІСТОРИКІВ :

ПРОФ. О. ОГЛОБЛИНА і ПРОФ. М. ЧУБАТОГО.

Іполіт Талан

У РОЗМОВАХ З СОВЕТСЬКИМИ ФІЛОСОФАМИ

Від Редакції: Можливо, що не для широкого гурту наших читачів, але дуже цікавий матеріал приносить в "Survey" за квітень ц. р. Люїс С. Фойер. Він зібрав його в численних розмовах з советськими соціологами та філософами і на їх підставі поробив ряд висновків щодо тенденцій серед советської інтелектуальної верхівки і молодого нарізку, наприклад, характеристичної постави, що її він охрестив ім'ям „противізму“, від слова „проти“. Співробітник нашого журналу, Іполіт Талан, передає з значними скороченнями і з деякими своїми заввагами цей матеріал Люїса Фойера.

Коли порівнювати подібного характеру розмови з філософами, соціологами і студентами в Японії і в Советському Союзі, то впадає в очі ось що: якщо марксистські учені в Японії вільно виявляють свої різниці в тенденціях, то від советських учених завжди приходиться вислухувати довгі тиради про те, що вони всі однозгідно стоять на позиціях діалектичного матеріалізму, хоч в дальшій дискусії виявляється, що такої однозгідності насправді немає.

Люїс Фойер прочитав п'ять лекцій в Інституті Філософії Академії Наук у Москві, мавши від двадцяти до п'ятдесяти слухачів на кожній лекції. Він відвідав також у Ташкенті Інститут Філософії і Права, а в Ленінграді ознайомився з проектами Соціально-Дослідного Інституту і все ж найбільше зачерпнув матеріалу в дискусії із філософами, із закидів, які вони йому робили, з форми та змісту їх запитань.

Як відомо, офіційна советська лінія визначає американського філософа Дюї як ідеолога імперіялізму. У зв'язку з цим Фойер в своїй першій доповіді на тему „Розвиток прагматизму Дюї“ підкреслив, що від самого початку в своїх політичних працях виступив Дюї як ворог всякого імперіялізму, що його есей про примітивний ум в 1902 р. скерований проти імперіялізму як пожив'я еспано-американської війни.

Дюї жив два роки в Китаї, був свідком руху 4-го травня 1919 року, і написав серію статей в обороні протімперіялістичної програми, гостро засуджуючи американський імперіялізм в Мехіко. Його запросила була Крупська, мабуть з доручення самого Леніна, допомогти в організації советського шкільництва. У 1928 р. він відвідав ССРСР і написав з ентузіазмом про

советський експеримент. Тоді Совети й не думали Дюї критикувати, аж почали атакувати його як імперіялістичного філософа в середині 30-их років, коли виступив він проти сталінських чисток і ліквідацій. Тепер офіційна советська лінія також засуджує ті чистки, і тому виходить, що Дюї мав рацію, а Сталін помилявся.

Яка ж була реакція на цю доповідь? Молоді советські філософи слухали уважно і не заперечували поглядів Фойера, але присутній на доповіді професор заявив, що це, мовляв, „персональні погляди“ доповідача, і що кожен повинен пам'ятати про те, що Дюї підтримував Троцького, а Троцький змріяв до реставрації капіталізму в ССРСР. В кінцевому слові Фойер підкреслив, що згаданий професор — догматист, бо не хоче брати до уваги об'єктивних фактів про те, що Дюї не був філософом імперіялізму, але навпаки, сов. професор є невеличким наперед завченим догм. Не допомогло і його запевнення, що в Америці кожний філософ має право різнитися з іншими щодо марксизму, ідеалізму чи прагматизму. Мабуть, не багато придалося й запевнення доповідача, що і він сам був колись марксистом, але пізніший досвід, філософічні та соціологічні студії переконали його, що марксизм обмежений у самих своїх підставах.

Отже, перше загальне ствердження може бути таке: між сучасними філософами в ССРСР зовсім не існує традиції філософічних дискусій, що ще від часів грецьких філософів були найкращими методами дослідження. На запит Фойера, звернений до одного з молодих учених, який є в ССРСР підручник історії советської філософії, цей учений відповів після надуми, що такої історії немає, бо, на відміну від Америки, де існує кілька філософічних шкіл, в ССРСР всі працюють у межах марксистської філософії. З цього західній мислитель приходиться до висновку, що філософічне життя в ССРСР таке нецікаве, що немає сенсу писати там історію філософії. Та це була б неповна правда, бо ще за життя Леніна приготувляли перший том історії філософії, але його стільки разів ви-

правляли, що він так ніколи світу й не побачив.

У зв'язку з доповіддю на тему „Соціологія науки” Фойер висловив думку, що він не погоджується з марксистським викладом в цій ділянці маючи на думці советського автора Б. Гессена, який написав есей п. н. „Соціальне і економічне коріння Ньютонових Прінципів”, надрукований у 1931 р. в книжці... Тут голова зборів глипнув гнівно, і перекладач перебрав доповідача, мовляв, ми нічого не знаємо про цього автора. Обличчя присутніх ніби закам'яніли. Ніхто не зважився запитати про автора, ніхто ні словом не прохопився, про кого мова. Очевидно, присутні советські вчені з одної завваги голови зборів, з його погляду читали пересторогу: „Не розпитуй!” Немає сумніву, що книжку „Наука на роздоріжжях” знали й голова зборів, і перекладач, але... передмову до неї написав ще не реабілітований Ніколай Бухарін, та й сам Гессен десь пропав за сталінських часів. Отже, новий висновок: в СРСР молодий філософ не має права цікавитися працями філософів, що проти них стоїть партія. При цьому ми, очевидно, могли б згадати українських філософів Кравчука і інших, що загинули безвісти. В якійсь мірі про це згадував В. Барка у своїх кількох статтях, надрукованих у „Віснику”.

Доповідь на тему „Сучасна американська думка” послужила Фойєрові приводом до того, щоб порівняти американське „право кольорів”, гри барв, тобто зрізничування між філософами залежно від їх індивідуальних темпераментів, і право „крил”, філософічних напрямків прагматизму, ідеалізму чи матеріалізму, розвинутих в праве, ліве чи центрове крило — з ситуацією, в якій працюють советські філософи. Тут присутні на доповіді зразу ж заопонували, твердячи, що всі советські філософи є діалектичні матеріалісти, і доповідач, мовляв, мав замало часу, щоб ствердити з певністю, що існують між ними різні групи.

І все ж Фойєр переконався понад всякий сумнів, що, хоч всі советські філософи прикриваються одною широкою парасолею „діалектичного матеріалізму”, між молодими філософами (очевидно, проблема старих і молодих там

існує) є три напрямки: наукового реалізму, екзистенціалізму і прагматизму.

Перші, тобто „наукові реалісти”, це ті, чий матеріалізм є попросту вірою в реальність фізичного світу. Вони поспішають надробити проблеми, що були центральними в американській філософії якихось тридцять-ять років тому. Так, наприклад, Фойєрові вдалося запізнатися з окремими групами, що студіюють такі твори як Бертрана Руссела „Вступ до математичної філософії” або й новіше „Людське знання”. Вони цікавляться концепцією „структури” і „ізоморфізму”, схильні відкинути Енгельсову теорію почуттів як рефлекс світу і вважають це за чарівне дзеркало. Вони беруть підставове розуміння „рефлексу” за „ізоморфізм” (Структуральна подібність між полями мозку і змістом свідомості).

„Наукові реалісти” мають приязні стосунки з групою екзистенціалістів, вважаючи цих останніх за „моральних людей”. Все ж таки вони невисокої думки про філософічні якості екзистенціалістів, які не зуміли зірвати з гегелівською концепцією про те, що суперечності існують в дійсності, тобто, що протилежності — реальні.

Чим характеризуються советські екзистенціалісти? Вони студіюють в першу чергу Маркса з його економічно-філософічних праць, або, як висловився хтось, „Маркса, коли він ще не був марксистом” (теорія відчуження). Вони займаються проблемами етики і свободи, що були виключені за Сталіна. Вони радо читають Соловйова та Бердяєва, і їм наче ближчими є німецькі, ніж американські, екзистенціалісти.

Згадані вище наукові реалісти і екзистенціалісти становлять табір антидогматиків. Догматики, сказав один молодий советський учений, це колишні люди, це неморальні філософи, які бояться, що логічні методи розкриють їхні помилкові доктрини. Чому неморальні і в якому відношенні? Відповідь була: неморальні в їх щоденному поступованні, вони намагаються здавити своїх ворогів адміністративними заходами. Якщо людина може щось довести, то їй непотрібно стосувати нелегальні методи. Так то обидві групи вважають себе прогресивними тому, що стоять в опозиції до догматиків-сталінців.

ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО В ПАРИЖІ, МАДРИДІ І БОННІ

У березні під час перебування в Мадриді, Ярослав Стецько відбув низку розмов з видатними антикомуністичними діячами Іспанії, як також з представниками урядових кіл, зокрема з міністром інформації, високими урядовцями міністерства закордонних справ, головою Кортесів, головою Державної Ради, з кол. міністром закордонних справ Мартіном Артахом, керівником інституту для справ Африки, генеральним секретарем Європейського Центру Документації й Інформації, маркізом Вальдеїглезіасом, директором радіовисильні, головою екуменічної Католицької Акції, директором Інституту

східних справ, китайським амбасадором, кол. амбасадором національної Куби, антикомуністичними діячами Румунії, Словаччини, Конго, Болгарії, деякими журналістами. Також мав розмову з болгарським королем Сімеоном II, і зустрівся з українськими земляками.

Ярослав Стецько запропонував низку проєктів для скріплення антибольшевицької акції у світі й підтримки революційно-визвольної боротьби України й інших уявлених націй.

На запрошення дирекції радіовисильні Я. Стецько промовляв тричі до українців на Рідних Землях. У розмовах брав участь п. Воло-

Крім наукових реалістів і екзистенціалістів, головні дослідники суспільних наук є прихильниками прагматизму. І хоч догматики й далі твердять, що прагматизм є формою суб'єктивного ідеалізму, молоді філософи продовжують студювати Дюї і Пейрсе. Вони займаються вивченням такого баламутного поняття, як „практика”. Будучи марксистами, вони твердять, що марксистська соціологія революції була підтверджена „практикою”. Але що це значить? Чейже не існує якоїсь збірки революцій, що давала б підставу на базі частоти-правдоподібності доказати їхні твердження. Зустрівшись в такий спосіб з серіями неясностей, вони подають двозначні або неясні розв'язки, що є виразно близькими до логіки Дюї.

Очевидно, представники цих напрямків діалектичного матеріалізму покликаються на різні тексти з Маркса, Енгельса, Леніна, рідше Сталіна. І так можна сказати, що наукові реалісти покликаються на Ленінів „Матеріалізм і емпіріокритицизм”. Новодіалектики воліють цитувати „Філософічні зошити” Леніна. Схильні до позитивізму цитують з „Анти-Дюрінга” ті місця, в яких Енгельс говорить про заступлення філософії наукою. Представники історичної школи (якщо про таку можна говорити — І. Т.) цитують другу передмову до Марксового „Капіталу”, а антиісторики — лист Маркса до Михайловського і листи Енгельса про історичний матеріалізм. Прагматисти залюбки повторюють Марксові „Тези про Фюєрбаха”. Екзистенціалісти наводять уривки з „Економічно-філософських писань”.

В очах держави (читай партії — І. Т.) советські філософи повинні служити як старшини в ідеологічній боротьбі проти Заходу і проти „ідеологічної коекзистенції”. У Відділі Буржуазної Філософії і Соціології при Інституті Філософії, що по суті мав би називатися Інститутом Ідеологічної Війни, підготовляються „ідеологічні розправи” проти репрезентантів „буржуазної філософії” Гуссерля, Гартмана, Сантаяни, німецьких неотомістів, французьких позитивістів і т. д.

Ясно, що все це створює серед советських філософів психічну поставу, що її коротко можна назвати „протівізмом”, від слова „проти”. Це дуже характеристичний термін. Вони — проти екзистенціалізму, проти прагматизму, проти реалізму, проти абстракціонізму і проти всього, що еманує з Заходу.

Для західного філософа, який може вільно порушувати кожен проблему і досліджувати центральні питання буття не за наказом партії, дивно і незрозуміло видається така психічна постава советських дослідників, але ми знаємо, що в самій основі своєї ідеології Маркс розпалював ненависть до капіталістичного, буржуазного світу, а большевизм удосконалив його ідеологію брехні... І тому — протівізм. Так советські філософи соціологи можуть казати „проти” чого вони — і ми добре знаємо, що вони кривлять душею, але під поволокою офіційщини і бюрократичного держимордства наростає така нова психічна постава, яка колись виступатиме не тільки „проти”, але й за. Тоді тільки може щось більше назріти...

Г О Л Г О Т А

Сієнічний етюд у трьох віднонах

(Закінчення)

головами, на свою Голоту, бичовані ворожми штовханням. У снідній тормі кати чинили над ними середньовічні тортури. А вони мовчали... Пам'ятали своє приречення, яке склали, вступаючи в лави борців за волю народу: "Ні тортури, ні смерть не приневолять нас зрадити таємницю..."

Зорганізована ворожою адміністрацією вилця ревіля Ловкрукти мурів в'язниці: "Убий! Смерть гандамакам!" Збирався на наради Натлий Суд, інструмент ворожої терористичної влади на українських землях. Мариво шибениці вже маячило над головами україн-

(Судова зала. За першим столом, на підсуденні — голова суду, два судді. Нарпаво ейд нук на лаві підсудних та конка-революціонери. Вілья нук поліційна сторожа. На лаві оборонців три адвокати. Нарпаво ейд президентський суду — прокурор, перед столом прездити урядовців-протоколянт, біля дверей — судовий возничий).

ГОЛОС (перед підсудними): І вони, українські революціонери, члени Організації Українських Націоналістів, шили терористичним шляхом назустріч своєму призначенню. Українські юнаки йшли з піднесеними

ДРУГА ВІСЛОНА

димир Пастушук, керівник українських радіопередавань і прездитавник АБН.

Слід підкреслити незмінну свободу, якою користуються прездитавники поневоленних народів в Іспанії в усі свої акції, зокрема радіопредавання на Рідні Землі не підлягають ніякій цензурі і ніяким обмеженням уряду, а речники поневоленних націй мають необмежену свободу заступати свої самостійницькі антибольшевизмські позиції, поборювати російський імпералізм усіх форм і змагаючися за такий ідеал національної держави, який відповідає кожній нації.

Прякро, що існуючий в Іспанії коледж, який декілька років мав ще кільканаступать студентів-українців, сьогодні має заледве п'ятьох. Невольно, щоб наша громада звернула більше уваги на нього, бо за дуже дешеві гроші можна закінчити студію в тому коледжі, де ніякі ліві ані масони чи інші розкладаючі молоді елементи не мають впливу. В коледжі легко можна дістати приміщення для двадцятьох і більше українців-студентів, які виховувалися в кри-стиянському і національному дусі в країні, де це означає щось — Бог, Батьківщина, традицій-героїка, самопожертва, боротьба за ідею. Де живе ще дон Кіхот.

В Парижі висунув Я. Стецько певні суттєві щодо викривання російського колоніалізму в бразилійській і мадгаскарській амбасадах, як також у французькому міністерстві закордонних справ і в розмовах з іншими компетентними

У Бонні, крім розмов у етнамській амбасади, актуалізував Я. Стецько в розмовах з антикомуністичними німецькими колами певні практичні справи, як також справу відзначування Плевенківського року...

На поновий запит Я. Стецька Підкомісія внутрішньої безпеки Сенату ЗДА дала відповідь, що переслідування і дослідження справи Сташинського відкладається з причини перешкоди вантаження іншою справою. Отже, необхідно, щоб Організації Визвольного Фронту в ЗДА подали про прискорення цієї справи, яку кілька разів відкладається, імовірно, за відсутності цього згоди Державного Департаменту.

ських революціонерів. Ворог хотів заспокоїти населення, хотів застрашити власників землі, якою терором управляв, — українців, позбавляючи життя двох українських юнаків... Фарисеї мали вже готовий присуд, ще поки зачався суд... судова розправа була видовищем для оп'янілої ворожої вулиці. Вона гула, домагалась: „Смерть!”

Завіса підноситься

(Живий образ: постаті, закам'янілі у звижних для судової розправи ружах; їх розбуджує голос судді).

ГОЛОВА СУДУ (до одного з підсудних): Як підсудний називається? Чи ви є Василь Білий?

ВАСИЛЬ: Відмовляю зізнавати!

ГОЛОВА СУДУ (до другого підсудного): А ви? Чи ви є Дмитро Данів?

ДМИТРО: На українській землі не признаю чужого суду. Можу відповідати лише в українському суді.

ГОЛОВА СУДУ: Підсудний Дмитро Данів, подайте дату та місце вашого народження!
(Мовганка).

ГОЛОВА СУДУ: Підсудний Василь Білий, коли і де народились?
(Мовганка).

ГОЛОВА СУДУ: Підсудний Василь Білий, чи ви признаєтесь до того, що вбили посла Речі Посполитої Тадея Големба? *(Мовганка).* Чи ви брали участь у грабунковому нападі на поштовий уряд 30-го листопада 1932 року? *(Мовганка).* Підсудний Василь Білий! Чи ви вбили команданта державної поліції, Мечислава Пшебильського?

ВАСИЛЬ: Так!

ДМИТРО: Ні! Це неправда! Я вбив Мечислава Пшебильського!

ВАСИЛЬ: Ні, це я вбив!

ГОЛОВА СУДУ: Спокій! *(Стукає молотком).* О, таки заговорили! Підсудний Дмитро Данів, чи ви вбили посла Речі Посполитої Тадея Големба? *(Мовганка).* Ну! Відповідайте! Ви ж почали говорити! *(Мовганка).* Підсудний Дмитро Данів, чи ви брали чинну участь в нападі на уряд державної пошти? *(Мовганка).* Хто zorganizував напад? *(Мовганка).* Від якої організації ви робили той напад? *(Мовганка).* Знову мовчите?! Підсудний Василь Білий, чи ви будете відповідати на пи-

танья суду?! *(Мовганка. Голова суду по нараді зі суддями-вотантами):* Закликати свідка Яна Мотицького!

ВОЗНИЙ: Свідок Ян Мотицький!

(Входить зігнута постать. Огі неспокійно зводить на суддів, на адвокатів, на підсудних. В руках мнє шапку. Пальці нервово коржаться).

ГОЛОВА СУДУ: Як свідок називається?

МОТИЦЬКИЙ: Я... я — Ян, то значить... Іван Мотицький...

ГОЛОВА СУДУ: Піднесіть вгору праву руку і повторюйте за мною слова присяги!

МОТИЦЬКИЙ *(підносить ліву руку, придержуючи правою шапку):* Та... я піднесу, прошу ясного пана, високого суду...

ГОЛОВА СУДУ: Я казав: піднесіть праву руку!

МОТИЦЬКИЙ: Та я... *(перекладає шапку з правої руки до лівої, несміливо підносить праву руку вгору, зиркаючи трусливо в сторону підсудних).*

ГОЛОВА СУДУ: Повторюйте!

МОТИЦЬКИЙ: Та я... буду... А пан командант поліції казали...

ГОЛОВА СУДУ: Повторюйте, кажу!

МОТИЦЬКИЙ: Та... я повторю... Чому ні?..

ГОЛОВА СУДУ *(проводить слова присяги, свідок повторює, загикуєгись):* Присягаю Всемогучому і Всевидючому Богові, що буду говорити щирю правду, нічого не укриваючи з того, що мені відоме. Так мені, Боже, допоможи. Амінь. *(Після присяги — до свідка):* Сідайте!

ПРОКУРОР *(підходить до свідка):* Свідок Мотицький, скажіть, яка ваша національність?

МОТИЦЬКИЙ: Національність? О, прошу ясного пана, високого суду... я... не знаю...

ПРОКУРОР: Як це так? Ви не знаєте, яка ваша національність?

МОТИЦЬКИЙ: Та, прошу пана, високого суду... мій батько був укр... то значить русін... А я... не знаю... Прощу ясного пана, високого суду...

ПРОКУРОР *(нетерпеливо):* Ет! Свідок Мотицький, скажіть, що вам відомо про вбивство посла Речі Посполитої, тобто про Големба.

МОТИЦЬКИЙ: Та я... знаю багато про вбивство Речі Посполитої... тобто про Големба...

- ПРОКУРОР (*нетерпеливо*): Відповідайте на мої питання ясно!
- МОТИЦЬКИЙ: Та я, прошу ласки пана високого суду, відповідаю. Пан командант поліції... казали...
- ПРОКУРОР: Ви відповідайте на мої питання! Чи свідок міг би пізнати вбивника посла Големба?
- МОТИЦЬКИЙ: Котрий свідок, прошу ясного пана... високого...
- ПРОКУРОР (*тикаючи в свідка пальцем*): Ви! Ян Мотицький! Питаюсь: чи ви пізнали б з лица вбивника пана посла Речі Посполитої, Тадея Големба?
- МОТИЦЬКИЙ: Та, прошу пана, високого суду, як я можу пізнати того Речі Посполитої... Големба, коли... я його ніколи не бачив?... (*На залі порушення. Адвокати і возний сміються*).
- ГОЛОВА СУДУ (*стукаючи молотком*): Спокій! Пане прокуроре, прошу продовжувати допит свідка!
- ПРОКУРОР: Свідок Мотицький, я не питаю вас про пана посла Големба, я питаю вас: чи могли б пізнати ту особу, яка замордувала пана посла Тадея Големба?
- МОТИЦЬКИЙ: О, то так, напевно! Пан командант поліції казали...
- ПРОКУРОР (*гостро*): Мовчати! Свідок Мотицький, розгляньтесь уважно по цій судовій залі! (*Мотицький водить зором довкруги*). Чи в цій судовій залі приявний той, хто замордував пана посла Тадея Големба?
- МОТИЦЬКИЙ: Так є, прошу високого суду... Онде-во... (*Вказує рукою в напрямі підсудних*). Це вони... Українські боївкарі... Вони члени української організації... Вони хочуть відірвати часть від цілосці... Пан командант поліції...
- ПРОКУРОР: Досить! Хто з цих двох підсудних, на яких ви вказали, вчинив убивство?
- МОТИЦЬКИЙ: Це... Ось той-во... Білявий, а може...
- ПРОКУРОР: Назвіть його на ім'я!
- МОТИЦЬКИЙ: Назвати його на ім'я, прошу ласки високого суду?... Гм... То він називається... Дмитро... А може...
- ПРОКУРОР: Свідок вказав на того білявого!
- МОТИЦЬКИЙ: Так... так... Той називається Василь Білий... Пан командант...
- ПРОКУРОР: Отже, Василь Білий замордував посла Тадея Големба?
- МОТИЦЬКИЙ: Прошу ласки високого суду... Так! А може Дмитро.
- ПРОКУРОР: Досить! Отже, свідок пізнає вбивника посла Речі Посполитої Тадея Големба. І цим убивником є підсудний Василь Білий! Свідок Мотицький, скажіть про все, що вам відомо про грабіжницький напад на уряд державної пошти, який вчинили підсудні Василь Білий і Дмитро Данів?
- МОТИЦЬКИЙ: О, мені відомо... то вони, оті-во два, напали на пошту. І вони також застрілили двох урядників і команданта поліції, а другого пана команданта ранили і — мені командант поліції...
- ПРОКУРОР: Досить! Високий Суде, стверджено, що зізнання свідка Яна Мотицького були речеві і цілком ясно підтверджують провину підсудних Василя Білого і Дмитра Данева.
- ГОЛОВА СУДУ: Дякую. Чи оборонці підсудних мають питання до свідка?
- АДВОКАТ: Так, Високий Суде. (*Підходить до свідка*). Свідок Ян, чи Іван Мотицький, ви сказали в цьому суді, що посла Тадея Големба вбив Василь Білий, потім ви завагались. Ви сказали, що „може” вбив Дмитро Данів. Відповідайте виразно на питання: хто з них двох убив посла Тадея Големба?
- МОТИЦЬКИЙ (*гордовито*): Я вже сказав!
- АДВОКАТ: Я питаю: хто?
- МОТИЦЬКИЙ (*трусливо*): Отой-во, білявий...
- АДВОКАТ: Назвіть його по імені і прізвищу!
- МОТИЦЬКИЙ: Він називається... Дмитро Данів...
- АДВОКАТ (*до одного із своїх клієнтів*): Пан Дмитро Данів, прошу встати. (*Дмитро встав*). Чи цей?
- МОТИЦЬКИЙ: Ні... Він не білявий... то, може, той другий... Я точно не знаю...
- АДВОКАТ: Ага! Ви добре не знаєте? Чи хтось, може, казав вам, як говорити в суді?
- МОТИЦЬКИЙ: Та... пан командант поліції...
- ПРОКУРОР: Високий Суде, я протестую проти таких питань оборонця. Оборонець підриває довір'я до державної прокуратури!
- ГОЛОВА СУДУ: Протест обоснований! Оборонець має ставити лише ті питання, які стосуються до справи!
- АДВОКАТ: Свідок Мотицький, як ви знаєте,

- що котрийсь із цих двох підсудних убив по-сла Тадея Големба?
- МОТИЦЬКИЙ: Бо я... підглядав...
- АДВОКАТ: Ага! Ви підглядали! А як ви знаєте про те, що вони напали на пошту?
- МОТИЦЬКИЙ: Бо... я... бо командант поліції...
- ПРОКУРОР: Високий Суде, я протестую!
- АДВОКАТ: Високий Суде, мої питання відносяться стисло до справи!
- ГОЛОВА СУДУ (*порадившись з іншими суддями*): Оборонець може продовжувати.
- АДВОКАТ: Свідок Мотицький, ви казали, що підглядали. Скажіть, де ви постійно мешкаєте?
- МОТИЦЬКИЙ: У Баранові...
- АДВОКАТ: Чи ви знаєте, де мешкали обидва підсудні?
- МОТИЦЬКИЙ: Та... здається, в Турковичах... Я бачив їх там раз, як ходив за роботою шукати...
- АДВОКАТ: То вам тільки здається, що вони мешкали в Турковичах? Чи ви часто бували в Турковичах?
- МОТИЦЬКИЙ: Ні, я там був лише той раз...
- АДВОКАТ: Свідок Мотицький, як далеко з Туркович до Баранова?
- МОТИЦЬКИЙ: Може з двадцять кілометрів... Може більше...
- АДВОКАТ: І ви були в Турковичах тільки один раз?
- МОТИЦЬКИЙ: Так, прошу пана, високого.
- АДВОКАТ: Мотицький! Як ви могли підглядати, як вони готовились до нападу на пошту? Адже ви були там тільки один раз! Скажіть, коли ви були в Турковичах?
- ПРОКУРОР: Високий Суде, я протестую! Оборонець вимушує від свідка такі питання, які для нього потрібні!
- ГОЛОВА СУДУ: Протест обоснований! (*До адвоката*). Чи ще маєте речеві питання до свідка?
- АДВОКАТ: Ні, я не маю більше питань! Дякую!
- ГОЛОВА СУДУ: Свідок може відійти! (*Мотицький виходить*). Закликати свідка отця Романа Глинського!
- ВОЗНИЙ: Свідок Роман Глинський!
- о. РОМАН (*входячи — до возного*): Отець Роман Глинський, пане возний!
- ГОЛОВА СУДУ: Чи ви отець Роман Глинський?
- о. РОМАН: Так.
- ГОЛОВА СУДУ: Піднесіть праву руку вгору і повторюйте за мною слова присяги! Присягаю Всемогучому Богові, що буду говорити щирю правду, нічого не укривати з того, що мені відоме. Так мені, Боже, допоможи. Амінь.
- ГОЛОВА СУДУ: Свідок може сідати! (*о. Роман сідає на кріслі, призначеному для свідків*).
- АДВОКАТ: Отче парох, на терені вашої парохії селяни оточили двох юнаків і тим допомогли поліції їх арештувати. Вони опинилися перед наглим судом. Чи ви були, отче, на місці тієї події?
- о. РОМАН: Так, я там був. Та, на жаль, я прийшов запізно.
- АДВОКАТ: Чи могли б їх пізнати?
- о. РОМАН: О, так! Я до смерти не забуду їхніх шляхетних облич.
- АДВОКАТ: Прошу приглянутись підсудним.
- о. РОМАН (*дивиться в сторону підсудних — вітає їх, схилиючи голову*).
- АДВОКАТ: Отче парох, чи це ті самі юнаки, яких оточили ваші парохіяни і яких пізніше поліція арештувала?
- о. РОМАН: Так.
- АДВОКАТ: Отче парох, опишіть ту подію так, як ви її бачили.
- о. РОМАН (*помовгавши, оповідає тремтячим голосом*): Мій слуга вб'іг до моєї кімнати, коли я був зайнятий парохіяльними справами. Він був дуже схвильований. Я ледве зміг зрозуміти те, про що він говорив. Він казав, що наші селяни, озброївшись в дрючки, каменюки, а то й коси, подалися поспіхом на поля, які прилягають до нашого села. Вони несамовито кричали: „Ловіть, бийте!“ За ким вони гналися, слуга не міг пояснити. Не застановляючись довго, я побіг у напрямі, в якому побігли мої парохіяни. І на полі, недалеко села, я побачив картину, якої ніщо не зможе затерти в моїй пам'яті... То було жажливе... (*Огі о. Романа задивлені в даль*). На старій могилі, яку колись давно насипали люди біля села, під хрестом стояли два юнаки... Розлючена товпа оточила їх. Кидала на них камінням, била дрючками, плювала, крича-

ла несамовито: „Убий!”... *(Перерва оповідання)*. А юнаки були поранені. З їхніх облич стікала кров... Товпа наступала, а вони не оборонялись... Стояли спокійно під хрестом, взявшись під руки. Спокій, що променявав з їхніх облич, пригадав мені картину страсти нашого Спасителя... Його товпа бичувала, з Нього стікала кров, а Він молився за своїх ворогів... Мій мозок, як блискавка, прорізала думка: Ні! Ці юнаки не можуть бути бандитами! Я намагався здержати товпу, але вона в своїй розлюченості не слухала мене.

Аж враз міцний, спокійний голос вищого юнака прозвучав докором понад головами людей. Він говорив: „Ми є члени Організації Українських Націоналістів. Ми боремося за вільну Україну. А коли ви так будете воювати, то ніколи не будемо мати України”...

ДМИТРО *(не вдержав себе, вголос розплакався)*: Не думайте, що я за себе плачу! За них... *(На залі зворушення)*.

ГОЛОВА СУДУ *(стукає молотком)*: Спокій! *(До адвоката)*. Чи оборонець має ще питання до свідка?

АДВОКАТ: Так, Високий Суде! *(До о. Романа)*. Прошу продовжувати, отче парох.

ПРОКУРОР: Високий Суде, я протестую! Свідок, український священник і оборонець підсудних, українських боївкарів, хочуть використати судову розправу для українських пропагандивних цілей! Тому прошу припинити перепитування свідка.

АДВОКАТ: Високий Суде, пан прокурор дуже поспішає, щоб побачити видовище, — ексекуюцію цих двох чесних молодих людей, моїх клієнтів. Свідок подає речеві аргументи до справи. І я домагаюсь в ім'я справедливості, яку цей суд повинен репрезентувати — дальших зізнань свідка.

ГОЛОВА СУДУ *(порадившись з іншими суддями)*: Можна продовжувати!

АДВОКАТ: Отче парох, чи ви знаєте, чому українські селяни, ваші парохіяни, загородили дорогу підсудним?

о. РОМАН: Так, знаю. Мої парохіяни з плачем оповідали мені пізніше про це. Місцевий командант поліції зайшов того дня до нашої кооперативи. Там було декілька людей — покупців. Командант поліції розказав їм про те,

що якісь злодії обікрали українську кооперативу в сусідньому селі. І ці бандити, як він казав, повинні бути в нашій околиці. Селяни занепокоїлись — тим більше, що командант говорив їм, начеб то ті злодії готуються напасти на нашу кооперативу і що вони дуже небезпечні. Покупці, не докінчивши своїх закупів, розбіглися по селу, передаючи мешканцям села вістку, яку тількищо почувли від команданта. Ви знаєте наших селян. Вони, доведені до господарської руїни, стараються допомогти собі самі. За складений останній, потом зароблений гріш організують кооперативи. І коли вони дізнались, що їхнє спільне добро zagrożене, розлютились. Не застановляючись над правдомовністю того команданта, озброївшись у що могли, погнались за мнимими бандитами.

АДВОКАТ: Це значить, що той командант обманув ваших парохіян, отче?

о. РОМАН: Так.

ПРОКУРОР: Високий Суде, я рішуче протестую! Свідок зневажає представників влади Речі Посполитої! І за це я поставлю свідка перед суд!

ГОЛОВА СУДУ: Протест обоснований! Закриваю зізнання свідків! *(До о. Романа)*: Свідок має відійти!

о. РОМАН *(виходячи, благословить підсудних знаком хреста)*: Нехай Господь наш милосердний має вас у своїй опіці, дорогі діти...

ГОЛОВА СУДУ *(стукає молотком)*: Свідок мусить вийти!

о. РОМАН *(виходить)*.

ГОЛОВА СУДУ: Слухання свідків закінчене! Прокуратор державного суду Речі Посполитої має слово.

ПРОКУРОР *(заглянув у папери, став у позу оратора)*: Високий Суде! Цілий тиждень, поки триває процес, я переживаю щось, що мені важко описати. Перед моїми очима з'являлись жажливі привиди. Наче оживали страшні картини з історії нашої дорогої Речі Посполитої. Я бачив у цій судовій залі дику гайдамаччину! Вона чинить дику різню! Вбиває нещадно наших шляхетних громадян, які прийшли в цей дикий край, щоб зацепити в ньому нашу високу культуру. За наше велике добро, яке ми чинимо для нецивілізованих, некультурних людей цього краю, ми

одержуємо від них нагороду: бомби, револьверові постріли, підпали майна наших землевласників, грабіж державного добра!.. Ось перед нами бандити, яких судимо за вбивства, вчинені на шляхетних особах: пана посла Речі Посполитої, Тадея Големба, пана команданта державної поліції, Мечислава Пшебильського — ось бандити, яких судимо за грабіж державного майна, яких судимо за бестіяльське убивство урядників державної пошти! Вони тероризують, убивають наших людей, яких наш уряд присилає сюди, наших учителів, державних і адміністративних урядовців, наших хлопів-колоністів!

І ось перед нами, Високий Суде, бачимо живі символи цього жаху! А ми в нашій терпеливості дозволяємо на дику гульню новітньої гайдамаччини! Як довго, Високий Суде, будемо терпіти терор, що його чинять над нами оці кресовці?! Як довго дозволятимено цій гайдамаччині залякувати нас?! Те, що ці бандити грабують державне майно, те, що вони підпалюють скирти збіжжя наших землевласників не таке страшне, як те, що вони своїми вчинками запалюють серця сорока п'яти мільйонів українців! І коли займеться в цій гущі ними запалена іскра, тоді оживе, повстане ще страшніше, ніж історична гайдамаччина! Чи важко вгадати, як смертельно буде zagrożена наша Річ Посполита?!

Високий Суде! Злочинці, яких судимо в цій судовій залі, вчинили страшні злочини з наказу Організації Українських Націоналістів саме тому, щоб створити ситуацію, на яку я вказав! Вони, ці злочинці, будучи громадянами Речі Посполитої, діяли так, щоб відірвати частину нашого краю від цілості, діяли, щоб повалити шляхом революції нашу дорогу отчизну! Отже, вони допустились найбільшого злочину: зради держави! За цей злочин, згідно з законом, вони мають бути покарані найвищим виміром кари.

Крім цього найбільшого злочину підсудний Дмитро Данів брав участь в атентаті на посла Речі Посполитої, Тадея Големба, смертельно зранив команданта державної поліції Збігнєва Ястремба, убив команданта Мечислава Пшебильського та пограбив державне майно, уряд державної пошти.

Василь Білий допустився державної зради, убив посла Р. П. Тадея Големба та пограбував державний скарб, нападаючи враз з Дмитром Данівом і товаришами на уряд державної пошти. Обидва підсудні признались, що належать до Організації Українських Націоналістів, яка хоче шляхом революції відділити цю східню частину Речі Посполитої від цілості. Злочини, що їх вчинили підсудні Дмитро Данів і Василь Білий, доказані признанням підсудних і, головню, зізнанням свідків.

Внаслідок цього, в ім'я справедливости, я жадаю найвищого виміру кари для проступників. Я жадаю кари смерти для підсудних Дмитра Даніва і Василя Білого! (*Сів, вигираюги ніт на голі*).

ГОЛОВА СУДУ: Лава оборони має слово! Суд дозволяє на кінцеве слово лише одному з лави оборони!

АДВОКАТ: Високий Суде! Не маючи вибору, буде говорити від лави оборони той, кому оборона дасть уповноваження. (*По нараді з іншими адвокатами*). Високий Суде! Лава оборони уповноважила мене мати кінцеве слово.

ГОЛОВА СУДУ: Адвокат, доктор Шух має слово!

АДВОКАТ: Високий Суде! У моїй довголітній адвокатській практиці я вперше зустрівся в цій судовій залі з чимсь, що не має прецеденту в судівництві ніякої правової держави. Не зважаючи на те, що справа моїх клієнтів, Василя Білого і Дмитра Данєва, опинилася безпідставно перед Наглим Судом, все ж таки Суд, як речник справедливости, мусить зберігати чистоту цього поняття...

Цілотижнева розправа, а зокрема поведінка пана прокурора, його акт обвинувачення і свідчення дібраних ним свідків, свідчення, які були докладно спрепаровані — підривають цілком довіря до тієї високої інституції, якою є суд. Акт обвинувачення, що його пан прокурор будував на поліційних звітах і головню на інформаціях свого коронного свідка, Яна чи Івана Мотицького, свідчення якого ми слухали в цьому суді — позбавлені речевого обґрунтування. Такі обвинувачення не можуть в жадному разі бути підставою для ствердження вини моїх клієнтів, яких

ГОЛОВА СУДУ (*накладає на голову суддівську шапку; те саме роблять інші судді*): Суд закінчив свої наради, стверджуючи провину підсудних Василя Білого і Дмитра Даніва. Доказове поступування підтвердило провину підсудних: Василь Білий і Дмитро Данів вчинили злочин державної зради, діючи, як члени революційної Організації Українських Націоналістів у напрямі відірвання східньої частини Речі Посполитої від цілості. Доказано теж, що Василь Білий виконав атентат на посла Речі Посполитої, Тадея Големба, поповнюючи вбивство. Він теж брав участь у нападі на державний поштовий уряд, грабуючи державний скарб. Доказано, що Василь Білий смертельно зранив пострілом команданта державної поліції, Збігнева Ястромба.

Доказове поступування підтвердило, що Дмитро Данів поповнив потрійне вбивство. Жертвами були два державні урядовці пошти та командант державної поліції, Мечислав Пшебильський. Дмитро Данів брав теж чинну участь у грабівницькому нападі на державну пошту.

Суд признає вину підсудних Василя Білого і Дмитра Даніва. За провини, які вони вчинили, як з'ясовано вище, Суд в ім'я Речі Посполитої присуджує Василя Білого і Дмитра Даніва до смерти через повішення. Призначено езекуцію на п'ятницю 23-го грудня 1932 року, на годину 6-ту ранку.

З обов'язку суду інформую засуджених, що їм прислуговує право просити ласки помилування у пана президента Речі Посполитої. Засуджені можуть користатись з права останнього слова.

ВАСИЛЬ: Я — революціонер, член Організації Українських Націоналістів. Я не жалую за тим, що вчинив. Такі як я, служать Батьківщині своєю смертю. Я жалую тільки за одним: жалую, що не зможу вдруге вмерти за Україну! Прошу моїх оборонців: не просити ласки для мене у ворога мого народу. Хай живе вільна Україна! (*Сів*).

ДМИТРО: Я знаю, що мене жде! Я, як член революційної Організації Українських Націоналістів, приготований вмерти за мою Батьківщину. Я смерти не боюсь! Я жалую, що не зможу далі працювати для України. Про-

шу моїх оборонців: не просить для мене ласки у катів мого народу! (*Сів*).

ГОЛОВА СУДУ: Справа засуджених Василя Білого і Дмитра Даніва закінчена! (*Стук молотком. Всі, крім підсудних, стоять. Живий образ. Чути звуки пісні: „Ви жертвою в бою нерівнім лягли“*).

Завіса повільно спадає.

ТРЕТЯ ВІДСЛОНА

ГОЛОС (*перед піднесенням завіси*): Страсний четвер проминув. Наближалася п'ятниця 23-го грудня 1932 року. Замкнувшись у своїй кімнаті, матуся українського революціонера, Василя Білого, — вона ж і сестра революціонера Дмитра Даніва, навколішках говорила із Всевишнім. Прохала чудо створити, прохала врятувати життя її любого сина, її дитини. Молилась за врятування життя її любого брата. Їх позбавляє життя безщадний кат, — окупант її країни...

Завіса підноситься

(*Кімната. Темно. Насвітлений великий хрест на задній стіні. Мати — біля хреста*).

МАТИ (*стоїть у глибокій задумі, по павзі*): Та невже ж не помилують їх? (*Павза*). Гей, ви, що на весь світ вихваляєтесь, які ви міцні, яке ви моцарство — злякались двох юнаків, дітей?! За що відбираєте їхнє життя? З ласки „волелюбного“ Заходу ви захопили нашу країну! Обіцяли вільний, культурний розвиток цієї частини нашого краю! І що ви зробили? Завели нове кріпацтво. Грабуєте нашого хлібороба, насилаєте ваших колоністів на нашу землю. Забороняєте нам говорити рідною мовою. Намагаєтесь перетворити наших дітей у яничар!

Мій син, мій брат, — всі такі, як вони, бачать від дитинства страшну кривду, яку завдасте нашому народові. О, ви „культурні“ християни! У своїй засліпленості заперечуєте існування нашої нації, бо боїтесь, ви „моцарствові“ герої, що живете з ласки інших!.. Коли не можете заперечити, то насміхом закриваєте свій страх... „бидло"... „гайдамаки“. Тюрми заповнюєте нашими дітьми...

І вони не мають іншого шляху... Лише шлях гайдамаків! О, ви, боягузи „моцарствові“, — ви ще відчуєте їх прихід!.. (*Замовкла*).

Творче, о, Всесильний Боже! Ти дав розп'яти себе на дереві ганьби, за людську глупоту, за гріхи... Чому терпиш цю безмежну, заїлу глупоту катів нашого народу?! О, Всевишній! Чому Десницею Твоєю святою не відвернеш горя від Твого вірного народу?! (Замовкла).

Мій син, моя добра дитина і мій добрий брат ішли за Твоїм о, Господи, вченням... Ти ж нас навчав: немає кращої смерти, як та, коли хтось своє життя віддасть за друзів своїх... (Замовкла, — тоді):

Моя дитина і всі такі, як він бачили кругом кривду свого народу...

Бачили безправ'я, що його чинить один нарід над другим... Вони йдуть за Твоїм Заповітом, о, Творче!.. Вони хочуть здійснити Твій праведний Закон на землі. Гори жертв віддав наш, вірний Тобі нарід, щоб здійснити Твої Святі Правди... Скільки ще жертв вимагаєш від нас, о, Милостивий Боже?!..

ГОЛОС РАДІО: Увага, увага! Говорить державна львівська радіостанція... (Мати напнула в озікуванні). Оборонці засуджених на кару смерти українських боївкарів, Василя Білого і Дмитра Данева, вислали до канцелярії пана президента Речі Посполитої телеграму, прохаючи у пана президента ласки помилування для засуджених, хоч засуджені не дозволяли своїм оборонцям просити ласки для них. До канцелярії пана президента надійшло багато телеграм з проханням ласки помилування від багатьох українських діячів і установ, а також деякі наші громадяни і установи надіслали подібні телеграми. Та пан президент Речі Посполитої відхилив усі прохання.

Екзекуція засуджених українських боївкарів відбудеться згідно з пляном Наглого Суду. Екзекутор, пан Мацієвський та його асистенти вже приготовані. Військові залоги нашої армії та органи державної безпеки Речі Посполитої стоять у гострому поготівлі. Закликається наших колоністів, що живуть на цій східній території нашої Речі Посполитої, тісно співпрацювати з органами державної безпеки, доносити поліції вчасно про всі рухи українців...

МАТИ (затиснувши п'ясточки — піднесла руки вгору): О!.. Ви!.. Кати!.. (Замовкла).

КОМУНІКАТ

Президії Управи Союзу Українських Студентських Товариств Америки (СУСТА) в справі Української Студентської Громади при Рутгерс Університеті в Ньюарку, Н. Дж.

З приводу доповіді члена місії підсоветської України в Он, „товариша” Кочубея, що її влаштував 8 квітня ц. р. в Рутгерс Університеті місцевий Український Студентський Клуб, Президія Управи СУСТА подає до офіційного відома українському студентству й громадянству Америки таке:

1. Запрошування представників уряду ССРСР, чи евентуально УССРСР, які є платними пропагандистами комуністичного уряду Москви, на форум українських студентських товариств у ЗДА, незгідне з духом конституції й діяльності СУСТА, зокрема тому, що відповідна стаття нашого статуту визнає першорядним завданням українського студентського руху в Америці — „працю для добра Америки й для визволення України з-під комуністичного ярма”.

2. Запрошення згаданого члена місії УССРСР при Он кваліфікуємо, як безвідповідальну спробу окремих людей інфільтрувати українську університетську молодь в цій країні прямою політичною пропагандою уряду ССРСР, який несе відповідальність за свої кримінальні вчинки в Парижі, Роттердамі та Мюнхені, жертвою яких впали відомі, чільні українські патріоти.

3. Стверджуємо, що дана доповідь відбулась не зважаючи на протест голови Управи Клубу при Рутгерс Університеті, друга Андрія Шуля, який зрезигнував із свого посту після того, як академічний опікун Клубу (проф. Тарас Гунчак) дезавував його й привласнив со-

Творче, Ти помилував розбійника, що був прибитий поруч Тебе на хресті! Чому, о, чому не помилуєш Твоїх вірних дітей?! (Заходить риданням. Знесилена падає навколішки, склоняючи голову до землі).

ГОЛОС: Сповнилось. У п'ятницю ранком їх, борців за Божу і справедливу людську правду, привели закутих під дерево ганьби, під шибеницю. Дика ворожа вулиця ревіла: „Убий!”

На Святоюрській горі задзвонив дзвін... За ним дзвонили дзвони по всій Західній Україні. В серцях народу відгомоном залунало бажання відплати за свою кривду... (Дзвони дзвонять усе голосніше). А мати, та сестра жалібниці... скорилась перед волею Всевишнього. Хай буде воля Твоя...

(Дзвони дзвонять голосніше. Мати зігнулась навколішках перед Розп'яттям, що його освітлює багряна заграва).

Завіса спадає

В. Нестерчук

МОСКВА В НАСТУПІ

(Огляд політичних подій на рідних землях)

Джерелом інформацій про політику Москви супроти українського народу є для нас звіти з краю, листи від рідних і знайомих, репортажі туристів своїх і чужих, чужинецькі кореспонденти в ССРСР, советська преса, яку часто треба читати між рядками, а також численні промови балакуна Хрущова. На основі цих жерел можемо зробити висновок, що Москва супроти поневоленних народів веде щораз гострішу політику нищення.

Наступ Москви проти українського народу іде двома шляхами: нищення його фізичної субстанції і нищення його духовости.

Нищення фізичної субстанції українського народу

Нищення фізичної субстанції українського народу Москва веде з поміччю тюрем, заслання до таборів примусової праці, насильного переселювання родин і цілих селищ у сибірську тайгу та азійські степи, розстрілів і голоду. Найбільш нищівним засобом, що його стосує Москва в цій своїй політиці, є голод. Правда, від 1930-их років вона не застосовувала цього

засобу в найширших розмірах, але стосує його постійно, час від часу, більш чи менш посилено.

Наприклад, тепер і не пишеться в советській пресі про голод на Україні, але пишеться про неврожай унаслідок природних причин, (брак опадів, суховії тощо). Однак численні листи від рідних і знайомих аж надто вимовно свідчать про те, що український нарід голодує, хоч статистика врожаю доказує, що на Україні зібрано досить збіжжя, щоб заспокоїти потреби населення. Збіжжя, що його Москва вивозить з України, як і те, що закуповує закордоном, іде на прохарчування московського народу і його сателітів. Заяву Хрущова про природні причини цьогорічного неврожаю західня преса прийняла беззастережно, хоч совісні і вдумливі журналісти та економісти, які знають правдиву причину хронічного неврожаю, пишуть, що винні в цьому колгоспна система і колоніальна політика Москви супроти поневоленних народів.

Які успіхи осягнула Москва на цьому відтинку боротьби? На жаль, мусимо ствердити, що московські удари дуже дошкульно надщербили фізичну субстанцію українського народу.

бі компетенції голови Управи УСГ. Слід відмітити, що згадана доповідь відбулась також не зважаючи на протест більшості членів Громади та телеграфне доручення Управи СУСТА відкликати цю „сенсаційну“ імпрезу.

4. Тому, згідно із статтею III, точкою 3 статуту СУСТА, Президія Управи Союзу завішує у виконуваних обов'язків теперішню Управу УСГромади при Рутгерс Університеті до часу чергових Загальних Зборів та уділяє гостру публічну догану тим окремим членам Громади, які не солідаризувались з їхнім головою і не скорились директивам Управи СУСТА, так, як цього можна було б очікувати від льояльної, здисциплінованої членської організації Союзу.

5. Президія Управи СУСТА уповноважує друга Ігора Чуму, першого віце-президента Союзу, п-ну Мирославу Пришляк — голову Контрольної Комісії та друга Константина Савчука — голову Товариського Суду провести Загальні Збори названої Студентської Громади 25 квітня ц. р. при співпраці із другом А. Шулем, перевірити ще раз генезу запрошення даного доповідача й події, що мали місце 8 квітня ц. р. в Рутгерс Університеті та скласти Управі й Товариському Судові письмовий звіт до 25 травня ц. р.

6. Управа СУСТА стверджує з жалем, що останні події в Рутгерс Університеті є безприкладним прикрим інцидентом, який досі не мав місця в історії українського студентського руху в вільному світі.

Тому закликаємо все українське студентство й громадянство Америки бути чуйними на нові форми советсько-московської інфільтрації нашого організованого життя в Америці й в належний спосіб їх своєчасно паралізувати.

7. Ми розцінюємо в основному доповідь Кочубея під заголовком „Роля України в Советському Союзі“, проведена навіть під охороною поліції, як чергову спробу Кремлю внести анархію в українське громадське життя в вільному світі.

Віriamo твердо, що подібні вихватки „академічних опікунів“ не матимуть більше місця в діяльності українського студентства Америки.

За Президію Управи Союзу Українських Студентських Товариств Америки (СУСТА):

вл. р. Богдан Футей
Президент

вл. р. Зеня Тарчанин
Генеральний секретар

Навіть на основі советських статистичних даних, які часто фабрикується для потвердження росту соціалістичної системи в ССРСР, український нарід не росте так, як це в нормальних умовах повинно бути.

Згідно з советською статистикою Україна мала в 1933 р. 31,901.000 населення, а в 1956 р., вже після прилучення Галичини, Волині, Буковини, Закарпаття і Криму (понад 10 мільйонів населення), лише 40,600,000. За статистичними даними з 1963 року¹⁾ населення України становило 41,869,000, тобто за повних тридцять років при природному прирості 17.5 на 1,000 населення, воно значно зменшилося. З цього числа, як подає статистика, українців в Україні є лише 32,158,000, з них за свою рідну мову вважають мову українську 30,072,000, а московську — 2,065,000. Москалів в Україні є 7,091,000, жидів 840,000 і інших національностей 1.780,000. Згідно з советською статистикою²⁾ ріст московського населення був такий: у 1926 — 92,737,000, у 1939 — 108,263,000, у 1959 — 117,534,000, а в 1963 році 123,441,000.

Мова вище наведених цифер аж надто переконливо говорить сама за себе, а тому советська пропаганда про розвій українського народу в Советському Союзі знаходить виразне заперечення таки з московських джерел.

Нищення української духовости

Наступ Москви на знищення української духовости ведеться ще більш посилено. Предметом цього наступу є передусім такі прояви української духовости:

1. Українська мова, як вияв і доказ окремішности українського народу, стала предметом посиленої русифікації через засмічування її чисто московськими словами, зворотами і будовою речень. Русифікація ведеться з особливою силою після XXII з'їзду КПСС у Москві.

2. Українські церкви, автокефальну і католицьку, які були твердинями української духовости, Москва безпощадно зліквідувала, змусивши їх піти в катакомби, а на їхнє місце запровадила московське православ'я. Тепер Мос-

ква посилила наступ на релігію при допомозі антирелігійної пропаганди. Примітивну антирелігійну пропаганду (заява Хрущова, що советські космонавти літали в просторах, але там не бачили Бога) заступлено поширенням серед народу „наукового атеїзму”. Створено Інститут Наукового Атеїзму, а по всіх советських високих школах ведеться курси атеїзму. Крім цього масові віча заступлено індивідуальними розмовами на антирелігійні теми, а церковні свята підмінюється такими советськими святами як „День Годівника Скоту”, „День Сіяча” тощо.

3. Школи служать Москві як засіб для спотворювання духовости української дитини, причому українських батьків „заохочується” посилати дітей до шкіл із московською мовою навчання. В шкільних підручниках спотворюється українську історію, мову і культуру, ставиться їй в підлегле супроти Москви становище, тобто українську дитину від самих початків переконують в тому, що все що Україна має, вона завдячує „старшому братові”, московському народові. Виклади у високих школах проводиться переважно московською мовою, а число середніх шкіл з українською викладовою мовою щораз зменшується.

4. Такі ділянки української культури як література, мистецтво і архітектура, які пов'язані з світлим минулим і з українською духовістю, під наглядом партійних комісарів аж ніяк не віддзеркалюють українського творчого духа. Письменники і поети мусять писати пеани ворогові українського народу, підкреслювати залежність від „старшого брата” і таврувати як зрадників українських борців проти московського окупанта. Українське малярство і різьбарство, що має служити „соцреалізму”, не має нічого спільного з українською духовістю, а української архітектури, що має таку славу історію, зовсім не існує.

5. Українські історичні пам'ятники, які свідчать про пов'язаність української культури із західною і візантійською, або вивозиться в Москву (Таманська Афродита), або нищать (численні українські церкви, монастирі тощо).

6. Творчість українського генія, Тараса Шевченка, і культ його особи в українському народі Москва не могла і не може знищити, а тому намагається його спотворити, тобто з надхнен-

1) „Советская этнография”, ч. 5 за 1963 р. Цитати за „Шляхом Перемоги”, ч. 14 з 5 квітня 1964 р.

2) Народное Хозяйство СССР в 1962 г. Статистический Ежегодник, Москва, 1963.

ного борця за незалежність українського народу, який закликав зірвати кайдани і ворожою кров'ю викупити волю, зробити бунтаря проти царського режиму і кріпацтва. всю його творчість поставити в залежність від московських учителів, а самого Шевченка зробити приятелем московського народу. Ця московська затія набрала сили зокрема з нагоди 150-річчя з дня народження генія України.

7. Борців за незалежність України советська пропаганда називає агентами чужих держав, гітлерівської Німеччини та капіталістичної Америки, і приписує їм злочини, доконані московськими катами. Наприклад, вимордування в'язнів львівських і інших тюрем, масове винищення людей в Рівному на Волині, Бережанщині в Галичині.

Спротив українського народу Москві

Наступові Москви український нарід ставить завзятий спротив всіми доступними йому засобами. Про цей спротив ми дещо довідуємося з самої ж таки советської преси і з численних звідомлень туристів, які подорожують по Україні. Зокрема об'єктивним і переконливим є свідчення проф. Ратгавза, народженого в Жмеринці в родині рабіна, колишнього професора економічної географії в Харківському університеті і редактора географічного журналу „Довкруги Світу”, який подорожував по цілому СССР і сателітних країнах.

Свої ревеляції³⁾ про спротив поневолених народів проф. Ратгавз починає від України, „найбільшої не російської республіки, де живе 45 мільйонів українців, одержимих свободою, найгірших ворогів советської Росії”. Згадавши де що з історії України і Московщини, зокрема боротьбу УПА від 1944 до 1951 рр., автор стверджує, що в тому часі створився новий тип підпілля, тобто українські націоналісти змінили свою тактику і від боротьби більшими з'єднаннями перейшли до клітинної організації. Перші клітини появилися у Києві, Львові, Одесі, Харкові і Чернівцях. Автор із подивом і признанням стверджує, що ці молоді люди, часто

комсомольці, виховані в комуністичній ідеології, „нагло усвідомили свою національність і історичну кривду заповідану їх страдальному народові”.

В 1951 році студенти київського університету — пише Ратгавз — відмовилися складати іспити російською мовою і зажадали українських професорів. Москва жорстоко їх покарала: жертвою цього терору впало до 800 студентів, серед них 33 провідників покарано смертю. Десять років пізніше, в 1961 році на мурах київського і львівського університетів появилися напис „33”, і це число стало назвою підпільної протисовєтської організації українських студентів для вшанування пам'яті розстріляних 33 провідників.

Далі автор згадує про підпільну організацію „Тризубник”, про яку оповідав його приятель проф. Дрібний. До цієї організації належать професори, студенти, військовики, робітники і селяни, і діє вона малими клітинами. Автор розповідає про різні українські націоналістичні підпільні організації в Рівному, Тернополі, Станиславові і Ужгороді. Саботажі і вбивства особливо жорстоких московських катів виконують члени клітин цих організацій, які вдень працюють в різних установах і підприємствах, а вночі виконують доручені їм завдання.

Крім цих двох форм спротиву, проф. Ратгавз відзначає ще й третій рід спротиву, а саме спонтанний, ніким не керований масовий спротив, який проявляється в маніфестаційному вживанні української мови в школах і установах, в ношенні українського національного строю і в численних актах саботажу. Зокрема автор згадує про акти саботажу на одеській пристані, як вияв протесту проти вивозу харчевих продуктів для сателітних, африканських та азійських країн. Свою статтю закінчує проф. Ратгавз висновком, що український націоналістичний спротив найбільше небезпечний для Москви з усіх рухів спротиву в СССР.

Із згаданого вище ясно можна бачити всю брехню московської і „прогресистської” пропаганди про „буйний розквіт України” при допомозі „старшого московського брата”. Отже ніяк не можна робити крайньо песимістичних висновків, що їх роблять деякі туристи, які, вернувшись з подорожі по Україні, ломлять

3) Переповідаю за „Cahiers d'Information” ч. 4 за 1963 р. (неперіодичне видання), „La Resistance Actuelle En U. R. S. S.”

Петро Кізко

ПАЦЮКИ

Павло Пацюк стояв віч-на-віч із Грицьком Козубом і, лукаво граючи мишастими очима, говорив:

— Ну, чого мнешся, як баба? Чого? Боїшся зректися матеріної спідниці? Правда? Та хіба ж вона тобі мати? Куркулиха вона, глитайка, а не мати. Затям — не сьогодні, завтра радянська влада її знищить, як моклицю, а ти тоді що? Куди підеш, кому потрібний будеш? А зречешся її — широкий світ перед тобою, нові обрії, нові перспективи. Наука, праця, місто, інститут... Ех, ти, мямля!

Грицько більше не міг дивитися в Пацюкові очі. Опустив чорні рясні повіки, хотів позбутися гострого, як лезо, Пацюкового погляду, але той погляд ще дужче пік, роз'їдав Грицькову душу.

Алеж все таки вона мати, — знову повернувся Козуб обличчям до Пацюка. — Розумієш, Павле, вона ж доглядала мене...

Павло так зареготався, що Грицькові аж моторошно стало.

— Мати тебе доглядала! — пирхнув Пацюк. — Дурню ти, хоч і комсомольцем звешся! А хто тебе вчив, скажи? Та коли б не радянська влада, то ти б волам хвосту крутив або свиням під ріпицею чухав! А тепер ти комсомолец, семирічник і... хто-зна, може, майбутній радянський інженер чи технік. Отже, домовились?

Грицько мовчав. Перед ним нагло, як у раптовому вихорі, закружляв цілий світ і полетів шкереберть, разом із ним, із Пацюком, з його шкільними товаришами, що, відірвавшись від землі, всі тепер літали в шаленому крутежі, і гукали про порятунок. Але хто порятує? Хто?

— Не можу, Павле, — нарешті, глухо сказав Грицько. — Подумай тільки... Мати...

~~~~~  
руки, мовляв, немає, не існує. знищили український нарід. Ні, український нарід живе і бореться, і хоч які дошкульні жертви, що їх він мусить складати, він не здається і не зневірюється, а на місце впавших стають нові борці, аж до повного визволення України від московського окупанта.

Пацюк сплюнув.

— Комсомольці не думають, а діють. Розумієш? Останнє моє слово, як секретаря комсомольського осередку: або ти зречешся своєї матері й станеш повноправним громадянином радянської країни, або тебе чекатиме така ж доля, як і твою матір-куркулиху — заслання, Сибір... Третього виходу нема.

Пацюк попрощався з Козубом, перескочив через тин і подався вузькою вуличкою села. Грицько Козуб все ще стояв у своїй садибі, біля густих соняшників, що саме розцвіли, і не міг рушити з місця. „Куркулиха вона, глитайка, а не мати... Радянська влада її знищить, як моклицю...” Грицько нагнув розквітлий пахучий соняшник і пригорнув його до щоки. Зогріта ранковим сонцем упала до ніг росинка, а на її місці, на жовтогарячій запашній пелюстці, з'явилася друга. Грицько змахнув її долонею, але знову побачив росинку. Тоді він відкинув від себе соняшник, і тепер уже росинки посипалися долі, краплисті, як дощ. Тільки тепер вони сипалися не з соняшникових пелюсток, а з Грицькових очей. Хлопець стояв і плакав...

Нараз він почув голос жінки і стрепенувся.

— Сину, чого це ти тут?

Грицько звів мокрі очі й побачив перед собою матір. „Куркулиха, глитайка...” На Грицька дивилося одразу двоє пар очей: очі матері, тихі, лагідні і ясні, як от ці соняшники, і очі Пацюка, гострі, колючі, як шпильки будяка, що росте тут поміж соняшниками.

— Ти плачеш, Грицьку? — знову озивається мати і пестить сина, дивлячись йому у вічі. — Що з тобою, сину?

— Нічого мамо. Це я впав був та на колючки обличчям.

Грицько пробує усміхнутися, але надаремно. Usta лише кривляться, і мати це бачить. Мати душею чує, що тут не в колючках справа, що Грицько щось ховає в собі, але більше не чіпає його, не розворушує його неспокою. Мати тільки каже, як і завжди: — „Іди снідати, сніданок уже готовий”, — і вони йдуть стежкою широкої соняшникової садиби, ідуть до хати снідати.

Грицько ні слова не сказав матері про свою

розмову з Пацюком, яка, врешті, була не першою. Він знав, яку небезпеку ховають у собі Пацюкові слова про зречення, алеж після закінчення семилітки через свою матір він не зможе ніде вчитися, бо всі шляхи в науку синові куркулихи закриті. І що ж йому тепер робити?

У печері в сельбуді відбувалися комсомольські збори. Перед зборами знову до Козуба підійшов Пацюк.

— Ну? Надумався?

— Ні.

— Сволоч ти після цього, а не комсомолец! Я за тебе розпинаюся, як за путню людину, а ти боїшся матері зректися. Що ж тобі дорожче — комсомол чи мати?

Пацюк не чекав відповіді від Козуба. Розіпхнув гурт хлопців і подався за стіл, що стояв на сельбудівській сцені. Грицько теж усівся, але на задній лаві, де сиділи ще кілька хлопців та дівчат. Комсомольців було небагато, всі вони розмістилися так, що ще багато місць посередині залі залишилось порожніх. Пацюк наказав усім присунутися ближче до сцени, і присутні заворушилися. Грицько теж пересунувся наперед, і тепер йому дуже добре було видно Пацюка, що, схилившись над столом, щось нотував на папері. Козуб здогадався, що Пацюк сьогодні говоритиме про нього. І він виразно уже уявляє, як Пацюк картає його за нерішучість, за відхід від лінії комсомолу, нарешті, за куркульські дії разом із своєю матір'ю-глитайкою.

— Хіба місце таким у комсомолі? Радянська влада семимильними кроками йде до соціалізму, до безклясового суспільства, і немає місця на цьому великому ленінському шляху куркульам та їх поплічникам. Немає місця в комсомолі, ані в радянській школі таким, як Грицько Козуб!

Грицько дивиться, як, вимахуючи руками, тикаючи пальцем на нього, кричить, мало не трісне з натуги, Пацюк, і йому стає не так лячно, як гидко. „Чого тобі треба від мене, Пацюкче?“ — паленіє Козуб, соваючись на лаві.

— Моя остання пропозиція, товариші, — закінчив Пацюк: — запропонувати цілими зборами комсомольцеві Грицькові Козубові протягом трьох днів зректися своєї матері. А як

ні — то з комсомолу і характеристику до вищих властей.

Козуб далі не слухав. Мовчки натяг кашкета й швидко вийшов із сельбуду. Надворі було темно, хоч очі виколи. І Грицько йшов, наче глибокою, чорною долиною, звідки немає виходу на світ білий. Тільки чути, як під ногами щось шарудить, — то, певно, бігають пацюки, шукаючи поживи. Ось те шарудіння чимраз стає виразнішим, і Грицько ніби чує, як пацюки стають йому на дорозі, він їх відкидає ногами геть, а вони лізуть, лізуть...

„Куркулиха, глитайка вона, а не мати. Радянська влада її знищить, як моклицю! — дзвенять у вухах Пацюкові слова. — Що ж тобі дорожче, комсомол, чи мати?“...

Козуб здригається. Він чує на своїй шії щось холодне, бридке, відчуває, як йому стає важко дихати.

Нараз привид зникає, і Козуб знову бачить перед собою Павла Пацюка, що назирці біжить за ним.

— Ну, надумався? Кажі!

— Що тобі треба від мене!? Невже тобі мене мало, що й по матір мою сягаєш, бандуго?

Козуб хапає Пацюка за шию й з усієї сили душить.

Пацюк хрипить, пручається в міцних Козубових руках, просить не вбивати його, він більше нічого Грицькові не скаже, не вимагатиме зркатися матері, він навіть у комсомолі залишиться, — але намарно. Козуб повалив Пацюка на землю, стиснув ще міцніше пальцями за горло, і так стояв, зігнувшись над ним, доки Пацюк не міг уже пручатися. А потім випростався, глянув просто себе, і перед ним виріс образ матері. Вона стояла серед розквітлих соняшників, лагідна і тиха, з ясними, як соняшники, очима й питала:

— Що з тобою трапилося, сину?

— Нічого, мамо, нічого. Я тільки Пацюка вбив...

~~~~~  
Ви не могли не зауважити, що Редакція „Вісника“ намагається зміщувати на 32 сторінках (як то мало!) найрізномірніший матеріал. Чи Ви вживаєте різномірних підходів для приєднання гитазів і передплатників?

КОМУНІКАТ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УПРАВИ СУМ

ПРО ПЛЕНУМ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ СУМ

який відбувся у двох частинах: європейський (Париж) 27 і 28 березня 1964 та американський (Нью Йорк) 11, 12 і 13 квітня 1964.

Пленум відбувся під знаком ювілею 150-річчя Т. Г. Шевченка та під гаслом: СУМ на 1964 р. — „Встане Україна!...”. В ньому взяли участь: мгр. О. Коваль — Голова ЦУ СУМ (Бельгія), д-р М. Кушнір — Голова Центральної Гиховної Ради СУМ (ЗДА), д-р В. Стебельський — заступник голови і Референт Юнацтва (Канада), мгр. Г. Ощипко — ген. секретар і Голова КУ СУМ у Вельгії, мгр. Е. Гановський — Референт координації праці СУМ (ЗДА), д-р Т. І. Кіс — Референт зовнішніх зв'язків (Бельгія), ред. Вол. Леник — Голова Центр. Контрольної Комісії (Німеччина), М. Фурда — Голова ГУ СУМ Америки і член Центр. Контрольної Комісії, д-р М. Гута — Голова КУ СУМ Канади, П. Башук — член Центр. Контрольної Комісії (Канада), С. Костюк — Голова КУ СУМ Німеччина, В. Вілоцький — Голова КУ СУМ Франції, редактор Л. Полтава — головний редактор юнацького журналу „Крилаті”, п-інж. В. Юрченко — член ред. колегії і член ЦВРади. Заступник голови ЦУ і Голова КУ СУМ Вел. Британії Я. Деремента прислав свій мандат. Не могли взяти участі голови КУ СУМ Австралії, Австрії, Аргентини, Парагваю і Венесуелі.

Першу частину Пленуму відвідав та взяв участь в нарадах ген. капелян СУМ о. канц. М. Левенець та о. Длубак.

Праці Пленарного засідання Центральних Органів СУМ тривали разом 5 днів, продовж яких заслухано звітів, що виявили новий поважний зріст членства та юнацтва, дальші невинні заходи для підвищення кваліфікацій виховників, чим раз більше число молоді прибуває на відпочинково-виховні та вишкільні сумівські табори. За останнього півтора року набуто на власність нові доми та оселі і розбудовано дотеперішні оселі. Впарі з цим тисячі юнацтва СУМ пройшли іспити на сумівські ступені та проявили себе в численних самодіяльних гуртках.

До важливих здобутків нашої Спілки належить: поява журналу-місячника „Крилаті”, що здобув собі великі симпатії серед юнацтва СУМ та позаспілкової молоді. Крім журналу „Крилаті”, що призначений для юнацтва, виходив також кварталник для дійсного і старшого членства — „Авангард”, а для виховників „Записки виховника”, як неперіодичне видання. Для внутрішньої інформації служать: Бюлетень ЦУ СУМ „Наші справи”. Для зовнішньої інформації та журналістичних і літературних спроб появлялися також осередкові журнали та сумівські сторінки при різних часописах: „Ідея і Чин СУМ” („Шлях Перемоги”), „Шляв Молоді” — („Свобода”), „Юнацький Світ” („Гомін України”), „Голос Молоді” („Українська Думка”).

Під час Пленуму були виголошені наступні доповіді і реферати:

1. „Релігійне виховання в СУМ”, о. канц. М. Левенець.
2. „Проблеми людини, її постанови і покликання, як принципи виховних намагань — зі становища українського націоналізму”, д-р М. Кушнір.
3. „Основи виховання в Родині”, О. Коваль.
4. „Проблеми молодшого юнацтва СУМ”, ред. В. Лєник.
5. „Проблеми старшого юнацтва СУМ”, С. Костюк.
6. „Роля старшого членства в СУМ”, д-р В. Стебельський.
7. „СУМ і громадське життя”, Т. Кіс.
8. „Програма вишколу виховників”, Г. Ощипко.
9. „Правильник таборування”, д-р М. Гута.
10. „Батьківські комітети”, д-р М. Гута.

Перші три доповіді мали прилюдний характер і їх заслухали ширші круги громадянства.

У висліді дискусій та після обговорення різних питань були прийняті постанови, що мають за мету посилення різних відтінків праці, а зокрема виховного. Прийнято запропонований р-ром В. Стебельським „Правильник Дружин СУМ” (для дійсного і старшого членства), яким буде завершено організаційну структуру СУМ. Затверджено також правильник, що буде регулювати таборування. Стверджено потребу тісної співпраці з батьками у питанні виховання. Рішено провести широку кампанію в місяці Юного Сумівця (травень), з метою заінтересувати громадянство працею СУМ. Заплановано цілий ряд видань виховно-вишкільного характеру та рішено розписати конкурси на гимн і марші СУМ та на літературні твори з виховним змістом. Схвалено ініціативу ЦУ СУМ щодо застосування діяпозитивів у виховній праці та обмін сумівськими фольмами.

Пленум зайняв становище до ворожих спроб втягнути українську студентську молодь у сферу контактів і советофільської пропаганди, засуджуючи окремі випадки, що мали місце.

Наради Пленуму пройшли в живій атмосфері, сповненої великою турботою за долю української молоді на чужині.

*Держись міцно Великої Ідеї і всі люди
прийдуть до тебе з власної волі...*

*Велика Ідея притягає всіх людей, бо всі
безустанку, шукають Правди, свідомо або
несвідомо. (Ляо Тсе).*

Ікер

КВАС — НОВА ЗБРОЯ

Фейлетон

Німецьке Телеграфічне Агенство спеціально відзначило 70-річчя Микити Сергійовича Хрущова випустивши комунікат, що господин-прем'єр відійшов зненацька на лоно Маркса-Леніна, або, по-нашому сказавши, дуба дав. Потім, розуміється, мусіло відкликати цей комунікат і тяжко вибагатись перед урядом і партією, мовляв, трапилась помилка в друку. Але якась закопана собака в цьому таїться, це річ ясна, як сонце.

Ото ж секретна служба „Лиса Микити” дістала інформації що ціла афера позалася в Будапешті, де Микита зі своїм штабом складав недавно урядову візиту. Кажуть, зараз таки першого дня гості з Москви дуже ударно налягли на мадярський гуляш, а господин-прем'єр так закладав за драбини і так розсмакувався в цій національній страві братнього мадярського народу, що казав собі дати гималейський баняк гуляшу на дорогу...

З того саме вийшла драма, бо і не доїхавши до города-Киева та не спорожнивши баняка і до половини, Микита Сергійович дістав скруту кишок, позеленів, перекосився, і тут-же на очах своїх вірних та невірних партійців — став помирати! Піднявся страшний переполох, в Києві змобілізували всіх лікарів та фельдшерів, та поки наспіла медична допомога, якась тітка, що продавала на станції квас, врятувала Микиту Сергійовича від наглої та несподіваної смерті, подавши йому через вікно до вагону діжегку квасу!

Микита видуллив душком діжгину, культурно відбилось йому на здоров'я, вибагайте на цьому слові, і немов на горі всього трудящого люду, ще раз на світ народився!

От мабуть, і з тієї приклучки розійшлась по світу передчасно радісна новина про смерть Хрущова... Але цей випадок запозаткував та кож нову еру в історії комунізму, бо з днем гудесного видужання Микити Сергійовича офіційно проклямовано, що хлібний квас — це нова могутня зброя Советського Союзу в холодній війні, в боротьбі за мир та вічний упокой капіталізму, зброя, важливіша від катюш, спутників і міжконтинентальних ракет!

Оце ж на днях орган Компартії „Правда” а за нею вся советська преса помістила сенсаційне повідомлення, що квас викликає на герць „кока-колу”, виповідає їй війну на життя і смерть, що недалеко вже, мовляв, ця завітня година, коли той зародійний радянський напиток-нектар, зі смаком запаших помий, випре з світових ринків капіталістичну „кока-колу”, а тоді, розуміється, прийде капут Америці, Пентагонові, Волл-Стрітові та всім іншим імперіалістам!

Аж тепер Кремль розкрив перед світом свої карти, свою облудну гру — тому він закупив на Заході стільки мільйонів тонн зерна! Справа ясна: зерно тре на борошно, з борошна виїмає хліб, а з хліба фабрикє хлібний квас, яким хогє угробити „кока-колу”, а тим самим захитати і знищити капіталістичну, знагиться, американську економіку!

Але тут стає руба одне акутне питання: коли знищать капіталістичну економіку — де тоді купуватимуть хліб?..

УХВАЛА, ПРИЙНЯТА НА ПОЛІТИЧНІЙ НАРАДІ ЧЛЕНСТВА ОВФ 12 КВІТНЯ В ЧКАГО

Ми, члени Організації Українського Визвольного Фронту, присутні на політичній нараді 12 квітня 1964 року в домі СУМА в Чикаго в справі сучасних проявів радянської філії на терені ЗДА, після вислухання реферату й дискусії, стверджуємо, що Москва в останніх роках повела посиленій наступ проти української еміграції, щоб:

- 1) заломити її національно-політичну солідарність з поневоленим українським народом на рідних землях;
- 2) притупити її антимосковське й антикомуністичне наставлення та знецінити її визвольно-політичну акцію у вільному світі для визволення України;
- 3) розсварити й поділити її ще більше шляхом інтриг і провокацій і тим скомпромітувати її в очах американських державних і політичних чинників ось такими засобами:
  - а) шляхом так званої коекзистенції, культурного обміну і туристики;
  - б) шляхом творення фальшивого розуміння єдності й політичної співзвучності між еміграцією і УСССР, як „суверенною державою”, що яскраво продемонстровано „Словом” советських діячів культури з нагоди побудови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні;

в) шляхом провокаційного наставлення і настороження проти української еміграції і народу всього світового жидівства та його приятелів з політичного, економічного і наукового світу в зв'язку з неіснуючим в українському народі антисемітизмом; це виявилось, зокрема, після опублікування під фірмою Академії Наук в Києві ганебного пасквілю „Юдаїзм без прикрас“

Тому ми, присутні на нараді:

- 1) стверджуємо свою незламну солідарність з Воюючою Україною;
- 2) засуджуємо всі прояви серед української еміграції порозуміння і зближення з офіційними представниками советського окупаційного режиму;
- 3) гостро тавруємо всіх тих, що безкритично повторюють фальшиві інформації про теперішній стан в Україні;
- 4) засуджуємо чергову московську провокацію — видання книжки Т. Кичка „Юдеїзм без прикрас“;
- 5) тавруємо всякі вияви новітнього радянського фільстерства та зміновіховства;
- 6) закликаємо все членство ОВФ негайно і в гострій формі реагувати на будь-які підступні спроби захитувати і розкладати національну мораль і солідарність еміграції.

Резолюції

прийняті на Громадському Вічі в Ньюарку
в неділю 19 квітня 1964

1. Солідаризуємось з Відповіддю Комітету Пам'ятника Шевченкові на „Слово“ 34-ох діячів культури УССР, котре-то „Слово“ під покришкою ніби благородної цілі — приїзду на відкриття пам'ятника Шевченка у Вашингтоні — насправді мало на увазі очорнити будівничих того пам'ятника і внести розлад в українську громаду у вільному світі. Тому то рішуче не погоджуємось з загальним підходом і тоном Відповіді на те Слово, що її дали 62 українські діячі культури в ЗДА і Канаді.
2. Апелюємо до деяких наших діячів, щоб вони зревідували своє становище до „Слова“ присланого з Москви через Київ та переданого офіційно російсько-большевицькою амбасадною у Вашингтоні, щоб вони не вірили в благородні інтенції формально на тому Слові підписаних, бо тут ідеться про ще одно диверсійне діло Москви з метою розколоту і розсварити українську громадськість.
3. Закликаємо все українське громадянство відмежуватися від тих так званих ревізійно-стичних концепцій, які своєю в душі „коєкзистенції“ і „культурної виміни“ та теорії

„реалітетів“ свідомо чи несвідомо допомагають московсько-большевицькій інфільтрації нашого громадянства.

4. Запрошення офіційного представника советської окупаційної влади в Україні Українським Клубом в Ратгерському університеті є жалюгідним інцидентом в історії українського студентського руху і повну відповідальність за це несе університетський опікун цього клубу, котрий діяв тут всупереч принципівому становищу всієї української спільноти, думаючої національно-державницькими категоріями.
5. Ми цілком солідаризуємось з становищем СУСТА в цілі збереження доброго імені українського студентства і тому просимо членів Українського Клубу при Рутгерському університеті відмежуватися від тих нерозважних кроків деяких одиниць, які можуть розбити українське студентство, що саме було ціллю кочубеївських відвідин.
6. Просимо всі Товариства та Організації міста Ньюарку й околиці поінформувати своє членство про наше становище до наведених вгорі подій, та до нього приєднатись.

Резолюції

ПОЛІТИЧНОГО ВІЧА В НЬЮ ЙОРКУ

Ми, що зібралися в Українському Народньому Домі в дні 26 квітня 1964 р. на політичному вічі та заслухавши доповідь д-ра Мих. Кушніра п. н. „Україна та еміграція“, після продискутування тез доповідача і розглянувши події, що хвилюють нашу еміграцію, приймаємо слідуєчі ствердження і резолюції:

1. В останньому часі Москва посилила свій наступ проти української еміграції з метою зламати її невгнутість у боротьбі за визволення українського народу з-під московської окупації і відновлення Самостійної, Суверенної, Соборної Української Держави.

2. Наш відвічний ворог Москва намагається підступними методами притупити антимосковське і антикомуністичне наставлення еміграції та знецінити її визвольно-політичну акцію у вільному світі для визволення України.

3. Цей же ворог плянує змагає до розсварення й розколювання еміграції шляхом інтриг, коєкзистенції, культурного обміну, що є на-

справді обманом, туристики, шляхом інспірування фальшивого розуміння політичної співзвучності між еміграцією і УССР, як „суверенною державою”, що яскраво продемонстровано „Словом” (з Москви через Київ) совєтських діячів культури з нагоди побудови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, а далі шляхом т. зв. контактів чи то під виглядом індивідуального, засекреченого від решти громадськості запрошування поодиноких українських політичних або громадських діячів на новітнє „ікроїдство” чи то у формі доповіді совєтського агітатора для студентів, як це, напр., мало місце в Клубі при Ратгерс Університеті за інспірацією і під керівництвом опікуна цього клубу, проф. Т. Гунчака.

4. Будучи політичною еміграцією, добре здаємо собі справу з того, що свою солідарність з Воюючою Україною і допомогу поневоленому українському народові, що стоїть в затяжній боротьбі проти свого поневолювача, т. є Росії, зможемо повністю здійснити тільки одностайною, безкомпромісовою і принциповою антиросійською поставою, тобто займаючи в питаннях визволення виключні і максималістичні, а не мінімалістичні позиції.

5. Ми тавруємо безкритичних інформаторів про стан на Рідних Землях, ми тавруємо всякі вияви новітнього змінювання, ми тавруємо спроби контактуватися з висланниками Москви, що вбивала і далі мордує найкращих з-поміж нас і нарешті ми засуджуємо чергову московську провокацію, тобто видання книжки Т. Кичка „Юдаїзм без прикрас”.

6. Солідаризуємося з реакцією СУСТА відносно спроби проламування одноцілого антиросійського і анти-большевицького фронту української еміграції та заявляємо Союзіві українських студентських товариств нашу підтримку. Рівночасно закликаємо ОВФ і все українське патріотичне громадянство негайно і розумно реагувати на всякі подібні прояви ламання виразної політичної лінії і тактики українства, на чужині і в розсіянні сушого.

ПОШИРЮЙТЕ ВІСНИК!

(Продовження з 2-ої стор. обкладинки)

По \$ 5.00 — Д-р І. Подюк, Д. Майкович, І. Слонський, Т. Мельник, С. Рекуляк, І. Пігуляк, М. Когут, В. Будзак, І. Козуб, І. Мазурик, М. Тимків, І. Шушняк, В. Луцак, С. Луцак.

По \$ 4.00 — О. Куньцо, І. Рись.

По \$ 3.00 — П. Луцишин, С. Кровя, І. Кіцак, Г. Новий, І. Миколаєвич.

По \$ 2.00 — І. Шевчик, М. Карапин, В. Прибила, А. Костів, О. Герлосс, В. Корняк, В. Клісак, І. Комановський, Т. Майкович, В. Каній, М. Каній.

По \$ 1.00 — А. Яворська.

Збіркові листи чч.: 497, 498. Збірщик С. Грицик.

По \$ 10.00 — Г. Свінцицький, М. Качмар, Хор Сурма, М. Зарічний, С. Грицик, І. Горбатий.

По \$ 7.00 — В. Ільчишин.

По \$ 5.00 — Д. Паюк, В. Петрів, Лиховід, М. Вогайчук, І. Тарнавський, П. Петрушевський, І. Макусій, Г. Мазурик, А. Вевелко, В. Гук, П. Голь, Г. Пікелецький, О. Бриндзя, В. Спісак, П. Маско, І. Ковальчук, П. Кіт, І. Лучка, інж. Т. Фраціян.

По \$ 3.00 — М. Гайдук, С. Дуник, Ю. Шпічка, С. Кохан.

По \$ 2.00 — М. Шевчук, М. Луцак, Л. Гец, О. Пробила, І. Максимяк, М. Бартошик, І. Куртяник, О. Кучерина, М. Дзедзук, В. Флісяк.

По \$ 1.00 — П. Процаник, М. Кривчук, П. Ділай, М. Дравек, К. Бура.

Збіркова листа ч. 502. Збірщик М. Грджак.

По \$ 10.00 — Е. Гусак.

По \$ 7.00 — Р. Шаран.

По \$ 5.00 — Д. Лозинський.

По \$ 3.00 — Ю. Ківерчук.

Збіркові листи чч.: 499, 503. Збірщик І. Мигдаль.

По \$ 10.00 — М. Підгородецький, М. Рибалченко.

По \$ 6.00 — Я. Максименко.

По \$ 5.00 — В. Фелонич, О. Коваль, Ю. Мусієнко, І. Саваленко, Л. Брунець, А. Назаренко, проф. Воскобійник, проф. Гурський, Ю. Фидечко, О. Склонна, О. Хомяк, проф. Яловий.

По \$ 4.00 — Д. Ревар.

По \$ 3.00 — О. Заяць, Т. Головід, І. Білокінь, А. Сторож.

По \$ 2.50 — П. Черевко.

По \$ 2.00 — Г. Синенко, В. Орлендо, Г. Коваленко, В. Павелко.

Збіркова листа ч. 504. Збірщик І. Волошин.

По \$ 20.00 — В. Дмитришин.

По \$ 10.00 — І. Волошин, Д. Винарчик, М. Проскуренко, Я. Трач, А. Динька, П. Башуцький, Т. Луцишин, І. Пиндус, М. Королишин, В. Равлінко, М. Семенишин, Я. Королишин.

По \$ 5.00 — М. Гречкосій, Д. Яремко, В. Бугай, П. Сумик, П. Гриник, А. Урдяник, П. Дадерко, Г. Зельський, О. Шевчук, І. Полівчак, З. Бандерський, С. Лукачик, І. Тимчий.

По \$ 3.00 — М. Адамчак, Клуб св. Михаїла, А. Бугай, Б. Данилюк, А. Щурик.

По \$ 2.00 — К. Бузько, А. Зак, Юхим, О. Грипа.

По \$ 1.00 — А. Сobotка, М. Евенс, А. Валов.

ЕЛМАЙРА

Збіркова листа ч. 586. Збірщик Микола Магера.

По \$ 15.00 — Магера Микола.

По \$ 10.00 — Гуцул Василь, У. Р. С. Відділ 13.

По \$ 5.00 — Гуцул Іван, Станицький Ярослав.

По \$ 2.00 — Орищак Василь, Салига Василь.

Збіркова листа ч. 587. Збірщик Степан Шевчук.

По \$ 5.00 — Шевчук Степан, Іваноньків Іван, Іваноньків Іван, Шабан Михайло, Куртяк Іван, Вільський Йосиф.

По \$ 3.00 — Петрик Василь.

По \$ 2.00 — Пятницький Михайло, Михальчук Нестор, Гордійчук Іван, Романишин Павло.

По \$ 1.00 — Кохан Олекса.

ДЕНВЕР, КОЛ.

Відділ СУМА ім. Т. Шевченка.

По \$ 10.00 — С. Скиба.

По \$ 5.00 — Т. Гуль, С. Наливайко, С. Галушак, Я. Нижник, І. Жеребецький, М. Кальба, О. Решетник, М. Кметюк.

По \$ 3.00 — К. Крупський, Ю. Сластьон, М. Гончарський, М. Дидин, Протоєрей Т. Дятелович, М. Гаврилишин, П. Махіна, К. Zenko, О. Завадович.

По \$ 2.50 — Отець П. Смаль.

По \$ 2.00 — В. Хадай, Ю. Цебрій, Ч. Тесля, А. Сотник, О. Колтунок, П. Волянський, Ю. Стенько, П. Олексієнко, З. Коритко, В. Челяк, И. Цибух.

По \$ 1.00 — В. Сопінський, П. Чайківська.

ВІЛІАМСТАВН, Н. ДЖ.

Збіркова листа ч. 148. Збірщик Михайло Ваповський.

По \$ 5.00 — Лісний Павло, Лонгін Світенко, Лев Варило, Іван Вісюк, Іван Танявський, Олександр Танявський, Мих. Ваповський.

По \$ 4.00 — Смазук.

По \$ 3.00 — О. Ядиник, А. Капій, Бенгрин.

По \$ 2.00 — Матковський.

По \$ 1.00 — Юсип Аркатин, І. Кузенко, М. Козитен, Аркатин.

Збіркова листа ч. 149. Збірщик Іван Лобів.

По \$ 20.00 — Петро Кірик.

По \$ 15.00 — Іван Лобів.

По \$ 10.00 — Андрій Стахнів, Олександр Кобаса.

По \$ 5.00 — Микола Земба.

По \$ 2.00 — Д. Молдаван, І. Бопческо, Б. Гринів, О. Вільський.

По \$ 1.00 — М. Римчук, С. Мельник.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ, ПА.

Збіркова листа ч. 150 і 151. Збірщик д-р Ярослав Бернадин.

По \$ 10.00 — Д-р Ярослав Бернадин, д-р В. Романенчук, Сидір Новаківський.

По \$ 5.00 — Д-р Р. Сухий, І. Л., О. Слюзар, С. Гвіздь, В. Коруд, С. Ковалишин, інж. О. Білик, Ст. Лукашевич, В. Макаренко, Ковальчук.

По \$ 4.00 — Нечиткий.

По \$ 3.00 — Кушнір, В. Сарахман, І. Скіра, Молащій, П. Федорів, Чума, Р. Плахта, Кудрик, Букшований, Перфецький, інж. М.

По \$ 2.00 — Ст. Новоженюк, Прохурський, Чайківський, Прончак, Райнер, Онисканич, Терлецький, М. Дякун, Михайло С., М. Місечко, Пільгуй, В. Дубенко, П. Герега, Ярема Генік, Богачевська, Н. Восій, Сохацька, Мамчин.

По \$ 1.00 — Сиротюк, Сербин, И. Білинський, Р. Каспрук, Р. Когут, Артимів, Литвин, Т. Д., В. Одежинський. **Збіркова листа ч. 153. Збірщик Микола Рузилович.**

По \$ 5.00 — М. Рузилович, М. Кузичин, В. Воднар, І. Воскалуп, А. Куць, О. Лозинський.

По \$ 4.00 — Т. Дрозд.

По \$ 3.00 — Ц. А. Левицький, Т. Кулька, М. Кушнір, Н. Качнюк, Д. Пицко, К. Палій, М. Плетеницький.

По \$ 2.00 — А. Федорович, В. Лесюк, В. Дузінкевич, В. Конюк, В. Безпалко, І. Філик, О. Кухар, Ст. Конрад, Г. Кіналь, М. Нагірняк, М. Буга, Е. Карта, В. Ковальчук, С. Вирета, І. Галас, О. Лесів, В. Баран, Гринчук, І. П. Павлюк, І. Павко, М. Коаловський, С. Ільків.

По \$ 1.00 — М. Маслій, М. Лузецький, М. Нечиткий, І. Щупаківський.

Збіркова листа ч. 154. Збірщик Ващук Дмитро.

По \$ 7.00 — Ващук Дмитро.

По \$ 5.00 — В. Тариско, В. Рибчук, М. Куриляк, І. Гриців, І. Андрієвський.

По \$ 4.00 — М. Добрянський, М. Бун.

По \$ 3.00 — С. Гомулка, В. Міх, І. Муцуна, В. Яремко, Д. Возняк, С. Кулик, О. З.

По \$ 2.00 — В. Чорнейко, В. Ференс, Богатко І., П. Лещинин, І. Рибчук, О. Осипяк, М. Копина, С. Кабан.

По \$ 1.00 — О. Чайковський, І. Клим, Т. Савицький.

Збіркова листа ч. 157. Збірщик Яким Козел.

По \$ 5.00 — И. Козел, І. Квік.

По \$ 3.00 — М. Паласюк, И. Іваськів, В. Іваськів, Г. Іваськів.

По \$ 2.00 — В. Лешак, П. Гадач, М. Кузьма, І. Ігнатюк, М. Палко, Г. Долинський, О. Лупан, В. Лупан, Д. Павлич, М. Ярмірчук, Л. Івашина, Раковський, Д. Мішко, С. Луців.

По \$ 1.00 — З. Юрків, Ю. Лешак, М. Лешак, І. Якубовський, Е. Остапович.

Збіркова листа ч. 158. Збірщик М. Пришляк.

По \$ 5.00 — М. Пришляк, В. Лужецький, Е. Бега, М. Гнатюк, Яремко, В. Ясінський, І. Данківський, П. Тарнавський.

По \$ 3.00 — Оструки, Заборський, Шагаль, М. Гись, „Альфа”.

По \$ 2.00 — Мозиров, Лучанко, Шкільник, Хортик, Никирович, М. Карпінч, Ревуцький, Несна, Рак, И. Феравіл, Б. Д.

По \$ 1.00 — Савчук, Русанівський, Ямес.

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ ЩИРЕ СПАСИБИ!

(Продовження збірки в наступному числі)